

3	Sevgili Okuyucularımız	BANKA Dergisi
4	Türkiyede Cari Faiz Hadleri	Prof. Dr. Zeyyat HATİPOĞLU
23	Kredinin Uzun Vadeli Kaynakları	Bahaeddin KAYALIOĞLU
33	İşletmelerde Tesirli Mali İdare Semineri Prof. Carlson ve Prof. Nelson'un tebliğlerinden özetler	Dr. Atilla GÖNENLİ
37	İşletmelerde Tesirli Mali İdare Semineri'nin Vardığı Sonuçlar	Necdet DURAKBAŞA Alp GÜRUS
39	7397 Numaralı Murakabe Kanunu Üzerine Çalışmalar	Hayri BAŞER
41	Piyasa Hareketleri	Yıldırım KILKIŞ

BANKA

AYLIK MESLEK ve FİKİR DERGİSİ P.K. 769 Karaköy - İstanbul

Sahibi	:	Banka Yayınları ve Kültür Ltd. Şti. adına: Dr. Nezh H. NEYZİ
Yazı İşleri Müdürü	:	Alp GÜRUS
Basıldığı Yer	:	YENİLİK BASIMEVİ Cemâl Nadir Sokak, Büyük Milâs Han, No. 46 - Sirkeci
İdare Yeri	:	İmam Sok. No.: 1 Kat: 3 - Beyoğlu
Yönetim Komitesi	:	Prof. Dr. Zeyyat HATİBOĞLU Necdet DURAKBAŞA Dr. Mustafa A. AYSAN Alp GÜRUS Dr. Nezh H. NEYZİ
Fiyatı	:	2,5 TL.
Abone	:	Yıllık 30 TL. Altı Aylık 15 TL.
İlân Tarifesi	:	Arka Dış Kapak 800 TL. Arka İç Kapak 500 TL. Ön İç Kapak 650 TL. İç Sahifeler 400 TL.

Abone ve ilân bedelleri Derginin T.C. Ziraat Bankası Beyoğlu Şubesindeki 768 numaralı ve T. İş Bankası A.Ş. Parmakkapı Şubesindeki 271 Numaralı hesabına gönderilebilir.

Dergimize gönderilen yazılar yayınlansın yayınlanmasın iade olunmaz. Yayınlanan yazılar rızamız olmadan iktibas edilemez.

Haberleşmelerin, «BANKA, Aylık Meslek ve Fikir Dergisi P.K.769 Karaköy İstanbul» adresi ile yapılmasını rica ederiz.

Basıldığı Tarih : 30/6/1966

SEVGİLİ OKUYUCULARIMIZ

Bu sayımızda Bankacılığımızın temel mes'elelerinden birini, «Türkiye'de Faiz Hadleri» konusunu, Prof. Dr. Zeyyat Hatipoğlunun Bankacılar Cemiyeti için 17.5.1966 tarihinde İstanbul Ticaret Odasında verdiği konferansın ve tartışmaların tam metnini sunmak suretiyle ele almış bulunuyoruz.

Prof. Hatipoğlu'nun Yurdumuzda Banka ikraz faiz hadlerinin iktisadiyatımızın gelişmesini önliyecek ölçüde yüksek olduğu görüşünü Dergimizde paylaşmaktadır. Şüphesiz sütunlarımız karşı görüşlere de açıktır.

Geçen sayımızda Sayın Vecdi Ünay'ın İşletmelerde Tesirli Malî İdare Seminerinde «Kredinin Orta Vadeli Kaynakları» konusunda verdiği bir tebliğini koymuştuk. Bu sayımızda da Sayın Bahaeddin Kayalıoğlu'nun aynı seminerde «Kredinin Uzun Vâdeli Kaynakları» üzerinde verdiği bir tebliğini takdim ediyoruz. Vecdi Ünay Sinaî Yatırım ve Kredi Bankasının cevap verdiği ihtiyaçları, Bahaeddin Kayalıoğlu ise T. Sinaî Kalkınma Bankasını doğuran sebepleri tebliğlerinde etraflı bir şekilde açıklamaktadırlar.

Orta ve uzun vâdeli kredi mes'eleli gelişme yolundaki ülkelerin çözmek zorunda olduğu en önemli dâvalardan biridir. Bu gibi ülkelerde bir yandan bu dâvanın çözülmesi lâzımdır, öteyandan çözümü engelleyen çeşitli etkenler vardır.

Sinaî Yatırım ve Kredi Bankası olsun, T. Sinaî Kalkınma Bankası olsun genç kuruluşlardır. Çoğu mes'eleleri Yurdumuzda henüz anlaşıl-mış değildir. En yetkili kalemlerden sunduğumuz iki yazının bir boşluğu dolduracağından eminiz.

Bundan sonrası için de kalkınmamızda çok önemli bir yeri olan orta ve uzun vadeli kaynaklar ve krediler konusunda fırsat buldukça sütunlarımızda yer vereceğiz.

Saygılarımızla
BANKA Dergisi

TÜRKİYEDE CARİ FAİZ HADLERİ (*)

Prof. Dr. Zeyyat HATİPOĞLU

Muhterem Dinliyenlerim

Konuşmalarına başlarken seçkin topluluğunuz karşısında bana bu fırsatı veren Türkiye Bankacılar Cemiyetine teşekkür etmek istiyorum. Bu konuşmamın mevzuunu seçerken Türkiye bankacılarının ve Türkiye bankacılığının ilgi çekici çeşitli konuları üzerinde düşündük. Bunlar arasında bir tanesinin son derece ehemmiyetli ve aktüel olduğu neticesine vardık ve bu konu üzerinde bir konuşma tertip etmeyi kararlaştırdık.

Daha önce çeşitli konuşmalarında ve yayınlarında Türkiye bankacılığının birçok problemleri üzerinde durdum ve bu konularda muhtelif kimselerle, muhtelif yerlerde bir çok münakaşalar, müzakereler yaptım. O konularda konuşurken daha belirli fikirlere sahiptim. Ne konuşmak ve ne söylemek istediğimi çok daha iyi biliyorum. Halbuki bugün seçtiğimiz konu hususunda benim de tereddütlerim vardır. Ancak bazı meseleleri ortaya atıp bunların münakaşa edilebilmesine imkân verecek kadar bu konuya hakimim. Ayrıca bu konudaki inançlarımın da yüzde yüz hakikat olduğu doğru olduğu hususunda da tam bir fikrim yok. Çünkü faiz haddi meselesi, değil yalnız Türkiye gibi birçok hususiyetleri bulunan bir memlekette, bugün dünya bankacılığında, dünya iktisatçıları arasında da büyük münakaşa konusu olmaktadır. Denilebilir ki, eğer iktisat kitapları karıştırılırsa, iktisat mecmuaları tetkik edilirse görülecektir ki en fazla münakaşa edilen, iktisatçıları arasında en az anlaşmaya varılan konu, faiz haddidir. Meseleyi nazari seviyede ele alınca, bu konuda bir çok anlaşmazlıklar mevcuttur. Tatbikatta

(*) T. Bankacılar Cemiyetinin Tertip ettiği seri konferansların 4. cüsü olarak 17.5.1966 tarihinde Ticaret Odasında verilen konferansın tam metnidir.

faiz hadleri çok daha zor problemlerin ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Hele Türkiye gibi bu konuda hiç bir çalışmanın yapılmadığı, bir memlekette faiz hadlerine değinmek, bu mevzuda söz çok az şeyin bildirildiği söylemek son derece zor olacaktır. Hüülâsa etmek gerekirse şunu tekrar etmek istiyorum: faiz haddi meselesi, zaten teorik olarak dahi çok münakaşa olunan bir konudur. Tatbikatta da bu münakaşalar aynı şiddetle devam ediyor. Türkiye bakımından ise problem, tamamen farklı, çok daha çetrefil, çok daha zor, çok daha karışıktır. Bugün İngilterede, faiz hadleri ne olmalıdır, yüksek midir? düşük müdür? Yahut Amerikada faiz hadleri yüksek midir, düşük müdür şeklinde bir tartışma açıldığı zaman, faiz hadlerinin düşük yahut yüksek olduğunu söyleyenlerin ellerinde birçok delilleri mevcuttur. Bu konuda pek çok şeyler yazılmış, söylenmiş ve bir çok konular aydınlığa çıkmıştır. Halbuki Türkiyede durum tamamen farklı; Türkiyenin özel problemleri, Türk ekonomisi'nin hususiyetleri bakımından faiz hadleri hususunda benim bildiğim kadar, ilmi olarak hemen hiç bir şey söylenmiş değildir. O bakımdan meselenin zorluğunu, bu hususta ileri sürülecek fikirlerin çok tehlikeli olması ica pettiğini bilmiş olmama rağmen bu konunun da diğer bankacılık meseleleri gibi ortaya atılmasının, konuşulmasının bir zaruret olduğuna inanmaktaydım ve bu sebeple konferansımızın konusunu Türkiyede Cari Faiz Hadleri olarak seçmeyi uygun buldum.

Daha konuşmamın başında, Türkiyedeki faiz hadlerinin yüksek olduğu kanaati ile işe başlamak istiyorum. Fakat, faiz hadleri yüksektir dediğim zaman acaba hangi faiz hadlerini kasdetmekteyim. Çünkü Türkiyede faiz hadleri denilince bir değil, birçok faiz hadleri hatıra gelir. Bugün Amerikada faiz hadleri yüksektir yahut faiz hadleri düşüktür denildiğinde muayyen bir faiz düşünülür, onun düşük yahut yüksek olduğu tartışılabilir. Halbuki Türkiyede faiz kadleri yüksektir denilince birisi karşımıza çıkabilir, hayır, Türkiyede faiz hadleri yüksek değil, billâkis düşüktür diyebilir. Meselâ, Türkiyede bankaların mevduata ödemiş oldukları faiz hadlerinin yüksek olduğunu hiç kimse iddia edemez. Çünkü malum, Türkiyede bankaların ödemiş oldukları en yüksek faiz haddi % 6,5 ğu geçmez. Ortalama olarak bankaların mevduata ödemiş oldukları faizler, % 3 civarındadır. % 2,9 — % 3,1 arasında dolaşır. Yani toplam mevduatın almış olduğu faizler % 3 ten fazla değildir. Diğer taraftan meselâ İngiltere gibi, Amerika gibi kapitalin bol ve faiz hadlerinin düşük olduğu söylenen memleketlerde, faraza İngilterede % 7 % 7,5, %8 ödeyen bankalar yahut malî müesseseler mevcuttur. Bu bakımdan faiz hadleri Türkiyede yüksektir derken, meselâ mevduat faiz haddinin hiç de yüksek olmadığını, normal seviyelerde bulunduğunu pekalâ söyleyebiliriz. Fakat diğer taraftan mevduat faiz haddinin de bir bakıma

yüksek olduğu iddia edilebilir. Yabancı memleketlerle mukayese edilince meselâ İngiltere, Amerika gibi bankacılığın, mali müesseselerin çok ilerlemiş bulunduğu memleketlerde vadesiz mevduata hiç faiz ödenmez. Halbuki Türkiyede vadesiz mevduata % 2 ilâ % 3 arasında bir faiz verilmektedir. Bu bakımdan Türkiyede vadesiz mevduata ödenen faiz hadleri yüksektir şeklinde bir ifade ileri sürülebilir. Şu halde faiz hadleri yüksektir derken bunun mevduata ödenen faizler olmadığını açıklamakta fayda vardır.

Acaba faiz hadleri yüksektir derken hangi faiz hadlerinin yüksek olduğunu, daha ziyade hatırlıyor, aklımıza getiriyoruz. Yani hangi faiz hadleri bize Türkiyede faiz hadlerinin yüksek bulunduğunu tedai ettiriyor? Hiç şüphe yok ki yüksek olan faiz hadleri, Türkiyede bankaların normal ikrazatı, normal kredileri sırasında almış oldukları faiz hadleridir. Yine malum olduğu gibi, Türkiyede bankalar % 10,5 faiz ile borç para verirler. Fakat çeşitli komisyonlarla ki bu komisyonlarla hizmet komisyonlarını kasdetmiyorum - sırf faiz hadlerini yükseltmek gayesi ile alınanlarla bu faiz hadleri % 12 ye, % 13 e rahatlıkla yükselir. Gider vergisini de buna ilâve edince bu nispet % 14 ü, % 15 i bulur. Hattâ bazı kredilerde bunun %16 ya, %17 ye çıktığı söylenir. Türkiye bakımından bir hesap yaptığımız takdirde, Türkiyedeki bütün kredilerle, ticaret bankalarının bütün kredileriyle, yani Ziraat Bankası ve diğer devlet bankaları hariç, İş Bankası gibi, Yapı ve Kredi Bankası gibi, Akbank v.s. gibi ticaret bankalarının bütün kredileriyle bunların almış oldukları faiz ve komisyonları mukayese ettiğimiz takdirde, gider vergisi hariç, 1964 yılı için faraza % 17 rakamını buluruz. Tabii bundan bir miktar hakiki hizmet komisyonlarını çıkaracak olursak bu rakam belki de %15,5 olur, %15 olur, ama herhalde daha düşük olmaz. Yani Türkiyede bankalar ortalama % 15 faiz alıyorlar dediğimiz takdirde bunda büyük hata yapmış olmayız.

O halde bankalar yüksek faiz alıyor dediğimiz zaman daha ziyade normal ikrazat mukabilinde bankaların almış oldukları faizleri düşünmekteyiz. Mesele burada da bitmiyor. Bu şekildeki bir görüşün karşısına derhal aksi bir görüşle çıkmak mümkündür. Meselâ yine denilebilir ki, Amerika gibi, İngiltere gibi sermayenin çok bol olduğu mali müesseselerin çok gelişmiş bulunduğu memleketlerde dahi bazı faiz hadleri, aşağı yukarı bu seviyelerdedir. Nitekim Amerikada müstehlik kredileri mukabilinde alınan faizler, aşağı yukarı daha yüksek seviyeleri bulur. Bankaların ve finans müesseselerinin % 20 civarında müstehlik kredilerine faiz aldıklarını görüyoruz. Keza İngilterede, meselâ finans şirketlerinin ki bunlar İngiltere bankacılığının bir hususiyetidir ve yine İngilizlerin büyük bankaları tarafından sahip olunan, fakat ismi banka

olmayan müesseselerdir, bunlar da aynen bankaların yaptıkları işleri yaparlar - aldıkları faizler bazı hallerde yine bu yüksek rakamları bulmaktadır. O bakımdan denilebilir ki, Amerikada dahi bazı kredilerde % 15 civarında faiz almak mümkünken, -normal olarak Amerikada ayda % 1 dir, müstehlik kredilerinin masrafı yılda % 12 yi bulur. Fakat topyekün para üzerinden bütün sene boyunca faiz tahakkuk ettirdikleri için bu daha yüksek rakamlara yükselebilir - Şu halde denilebilir ki, Amerika gibi çok gelişmiş memleketlerde dahi faiz hadleri % 15, % 20 civarında iken Türkiyede % 15 seviyesinde bulunan faiz haddine hiç te yüksek dememek icap eder. Meseleyi isterseniz yeniden bir gözden geçirelim. Mevduat faizlerinin bir bakıma yüksek olmadığı meydana çıkıyor. İkrazat faizleri malum, % 15. Ama dünya seviyeleri ile mukayese edilince dünyanın gelişmiş memleketlerinde de bu seviyelerde faiz haddi var. O halde Türkiyedeki faiz hadlerinin hiç de yüksek bulunmadığını iddia etmek mümkün olabilir. Nitekim bu şekilde düşünen kıymetli bazı bankacılarımızı yakından tanımaktayım. Türkiyede faiz hadlerinin yüksek olmadığını savunan bankacılarımız, diğer başka bir delille daha karşımıza çıkmaktadırlar. Deniyor ki herhangi bir fiyatın, - faiz haddi malum, paranın bir müddet kullanılmasının fiyatıdır - yüksek veyahut düşük olması, ancak nisbi olarak iddia edilebilir. Türkiyede bankalar %15 faiz alırken, eğer bu %15 faizi istemelerine mukabil ellerindeki fonları ikraz edemeyecek durumda olsalardı, o zaman faiz hadlerinin Türkiyede yüksek bulunduğundan bahsedebilirdik. Bilhassa bankacılar, tamamen bu fikirdedirler. Biz % 15 den ikrazat yaptığımız halde, bizim karşımızdaki istikraz talebi, kredi talebi, çok defa imkânlarımızı dahi aşmaktadır. O halde bu durumda %15 seviyesinde bulunan bir haddini nasıl yüksek telakki edebiliriz? Şu halde, Türkiyedeki faiz hadlerinin yüksek bulunmadığı hususunda en az üç tane delil ileri sürmüş oluyorum ki, bu her üç delili de teker teker ele alıp, görüldüğü kadar kuvvetli olmadığını izah edeceğim.

Mevduat faizlerinin hiç de yüksek olmadığı aşikâr. İkinci bir delil, yabancı memleketlerde bu yüksek faiz hadleri ile para alış verişi yapılıyor. Bu üçüncü delil de, bu yüksek faiz hadlerinde dahi kredi talebinin, kredi arzını bir bakıma aşmış olduğudur. Bu bakımdan bu şekildeki bir yüksek fiyata, yüksek fiyat denmesinin doğru olmadığı ortaya çıkıyor. Mesele burada da bitmiyor. Konuya bir parça yakından baktığımızda göreceğiz ki, Türkiyede bir bakıma faiz hadleri hiç de yüksek değil, bilâkis düşüktür. Yabancı memleketlerde bu konudaki standartlarla mukayese edildiğinde faiz hadlerinin düşük olduğu iddia edilemez mi? Bu konu, daha önce izah ettiğim konulardan biraz daha derin tetkiki icap ettiriyor. Faiz haddi denince yalnız mevduat faizinden, yalnız

ikrazat faizinden değil, fakat kapitalizasyon haddinden de bahsetmek icap eder. Yani bir memleketteki faiz haddi, yahut faiz hadleri arasında en ehemmiyetli olanı, sermaye malları gelirlerinin kapitalize edilmiş olduğu faiz haddidir. Misâl olarak faraza 10 bin liralık gelir temin eden bir sermayeyi alalım. Meselâ, bir apartman, bir han, muayyen bir faiz haddi ile kapitalize edildiği takdirde, kapital kıymeti bulunduğu takdirde, bunun piyasa değeri ortaya çıkar. Meselâ 10 bin lira net geliri olan bir gayrimenkulü % 5 faiz haddi ile kapitalize edecek olursak bunun piyasa değeri 200.000 liradır. Bunu % 10 faiz haddi ile kapitalize edecek olursak değeri 100.000 liradır. Basit bir formülle bu kapitalizasyon hesabını yapmak mümkündür. Geliri faiz haddine bölmek suretiyle herhangi bir mülkün kapital değerini bulabiliriz. Geliri faraza 10.000 lira gösteren kapitalizasyon faiz haddi % 5 ise bunun değeri 200.000 liradır. Kapitalizasyon faiz haddi yükseldikçe sermaye mallarının değeri düşük olur. Şimdi milli ekonomilerde asıl ehemmiyetli olan faiz haddi, ikrazat faiz haddi kadar hatta ondan da fazla sermaye malları gelirinin kapitalize edilmiş olduğu faiz hadleridir. Meseleye bu bakımdan baktığımızda Türkiyede faiz hadlerinin yüksek değil, bilâkis son derece düşük olduğunu görürüz. Nitekim bugünkü gayrimenkullerin değerini bulmak için bunları % 10 ile değil, %9 ile değil, % 8 ile de değil, çok defa % 6 ile, hattâ % 5 ile, hattâ % 3 ile kapitalize etmek gerekmektedir. Yani bugün çok defa 10.000 lira getiren bir gayrimenkul 200.000 liradan daha yüksek bir değer ifade etmektedir. Demek ki kapitalizasyon haddi bakımından Türkiyedeki faiz hadlerini düşündüğümüzde Türkiyede faiz hadlerinin yüksek değil, bilâkis çok düşük bulunduğu manzarası ile karşılaşmış olmaktadır.

Şu halde Türkiyede faiz hadleri yüksektir nasıl diyeceğiz. Ve bu faiz hadlerinin indirilmesi bakımından neden tedbirler tavsiye edeceğiz. Bütün bunlara rağmen Türkiyede faiz hadlerinin yüksek bulunduğunu bir bakıma iddia etmemin, bu çeşitli faiz hadlerini, meselenin çeşitli yönlerini ileri sürmemin, bu yönleri ile işe başlamamın sebebi, meselenin daha başta muğlaklığını gösterebilmek içindir.

Şimdi teker teker bu faiz hadlerinin düşük bulunduğu hususundaki delilleri reddetmeye, yahut bu deliller karşısında aksi fikirleri, aksi düşünceleri ileri sürmeye başlayalım.

Bir kere bu konuda ilk olarak temas etmek istediğim husus -ki bu husus son derece önemlidir, Türkiyede üzerinde durulmamaktadır. Fakat kanaatimce Türkiye milli ekonomisinin bir numaralı problemidir. Buna rağmen hiç üzerinde durulmayan bir noktadır.- Türkiyede faiz hadlerinin yüksek veyahut düşük olmasından önce, faiz hadleri konusun-

da başka bir problem vardır. O da faiz hadlerinin Türkiyedeki strüktürü meselesidir, faiz hadlerinin bünyesi meselesidir. Faiz hadlerinin strüktürü ile şunu kastediyoruz. Türkiyede değişik kompartmanlarda faiz haddi değişik fonksiyonlar yaparken, çok değişik rakamlarla karşımıza çıkmaktadır. Nitekim biraz evvel bahiskonusu ettiğim gibi Türkiyede kapitalizasyon faiz haddi son derece düşük, faraza % 5 civarında bir rakamdır diyelim. Buna mukabil Türkiyede ikrazat faiz haddi % 15 dir. Türkiyede mevduat faiz haddi en yüksek % 6,5, ikrazat faiz haddi %15 tir. Demek ki kredi sisteminin çeşitli kompartmanlarında ve faiz haddinin çeşitli fonksiyonlarında çok değişik rakamlarla karşı karşıya gelmekteyiz. Kanaatimce asıl problem burdadır. Aynı konuyu iktisaden gelişmiş memleketlerde tetkik ettiğimizde göreceğiz ki bu kompartmanlara ayrılma, faiz haddinin, çeşitli fonksiyonlarını yaparken sahip olduğu yükseklik aşağı yukarı aynıdır. Yani bugün gelişmiş kredi piyasalarının en mühim hususiyeti, bunlarda faiz hadlerinin düşük veyahut yüksek olması ile ifade edilmeyip çeşitli sektörlerde, çeşitli kompartmanlarda çeşitli faiz hadlerinin birbirine yakın olması ile ifade edilebilir.

İşte Türkiyede bu dağınıklık vardır, gözle görülecek kadar vardır ve bunun fevkalâde zararlı iktisadî neticeleri bulunmaktadır. Ben bu konuşmamda bilhassa bu konuya muhterem dinleyicilerimin dikkatini çekmek istiyorum. Bu konunun bütün bankacılık meselelerimiz gibi ortaya atılmasının, konuşulmasının son derece lüzumlu olduğunu ifade etmek istiyorum. Nitekim sahip olduğumuz bir evi faraza %15 faizle para alarak inşa ettirebildiğimiz halde, sahip olmuş olduğumuz bir evi kredi ile aldığımız takdirde de buna %15 faiz haddini değil, % 5 faiz haddini kullanarak gelirini kapitalize ediyorsunuz. Şimdi, o kadar büyük bir iktisadî mantıksızlık var ki bunda, çünkü esasında sermaye mallarının geliri, bu sermaye mallarının amortismanları v.s. çıktıktan sonra faizini göstermek durumundadır. Yani %5 kapitalizasyon haddi dediğimiz faiz haddi, bahis konusu sermaye mallarının geliri demektir. Bu sermayeyi % 15 ile elde ediyorsunuz. Diğer taraftan bu sermaye malının size temin etmiş olduğu gelir, %5 oluyor. Ve %5 ile %15 arasındaki fark üç mislidir. %15, % 5in üç mislidir. Yani %5 ile %6 kabulümüz, % 6 ile %7 belki yine kabulümüz, fakat şu üç misli bir farkın bulunması milli ekonomide çeşitli rantların kazanılmasına, yani kazanılmayan gelirlerin husule gelmesine sebep olmaktadır. Bu konuya girecek zamanımız pek yok, fakat kısaca ifade etmek istersem, meselâ Türkiyedeki arsa fiyatlarının yüksekliğini, meselâ Türkiyedeki bazı kiralardan yatırılmış olan sermaye harcamaları ile mütenasip olmamasını. Türkiyede birçok insanların hiçbir emek mukabilinde olmaksızın büyük gelirler kazanmasını -ki bunların bir takım sosyal, ekonomik in'ikâsları mevcut-

tur- bu esastan hareket etmek suretiyle izah mümkündür. Keza Türkiyede sanayi yatırımlarının istenilen seviyelerde olmamasını, Türkiyede biriken sermayelerin daha çok spekülâtif işlere kaymasını, uzun vadeli işlere gitmemesini, v.s. pek çok ve her gün müşahade ettiğimiz ve iktisâdi sistemimizin iyi işlemediğini gösteren bir çok arızaları bahis konusu ettiğim strüktürle izah etmek mümkündür.

Gerçi bu bahis konusu ettiğim arızalar, Türkiye ekonomisinin iyi işlemeyişinin birçok sebepleri içinde yer alır. Fakat bu sebepler yanında üzerinde durduğum faiz hadleri strüktürü son derece ehemmiyetlidir. Bu konu üzerinde durup derinleştirmek, bu konudaki görüşlerimi izah etmek çok faydeli olabilirdi. İnşallah başka bir fırsatta bunun üzerinde durabiliriz. Fakat hülâsa olarak şunu belirtmek isterim ki, Türkiyenin faiz sisteminde gözle görülür bir anormallik vardır ve bu anormallik millî ekonomimizin gelişmesi, ilerlemesi bakımından çok büyük mahzurlar, çok büyük arızalar husule getirmektedir. Neden bu böyledir konusu üzerinde fazla durmayacağız. Çünkü, diğer konular üzerinde de birkaç kelime söylemek istiyorum.

Şimdi, daha önce müşahade etmiş olduğum diğer üç konu şuydu. Bir kere bunlardan, evvelâ kolay olan bir tanesini bertaraf edelim. Deniyordu ki, Türkiyede ikrazat faizinin % 15 gibi yüksek rakamlara ulaşması fazla tenkidi mucip olmamalıdır. Çünkü aynı yüksek rakamlar, iktisaden gelişmiş olan memleketlerde de vardır. Bu, kanaatimce çok hafif bir delildir. Zira iktisaden gelişmiş memleketlerde bu çeşit krediler, müstehlik kredisi gibi son derece riski olan, keza son derece yazıp çizme işi bulunan krediler içindir. Müstehlik kredileri, küçük rakamlardan teşekkül eder, taksitlerle ödenir. Bunların açılması ve taksitlerin zamanında tahsil edilmesi büyük yazıp çizme ve idarecilik masraflarını icap ettirir. O bakımdan eğer Amerikada, İngilterede müstehlik kredileri için %12, %15 rakamlarını görüyorsak, bu rakamlar saf faiz haddini göstermekten çok uzaktır. Bu rakamların çok büyük bir kısmı, Amerikan, İngiliz bankacılık sisteminin bu kredilerle ilgili idarî masraflarını karşılamak içindir. Diğer taraftan bu memleketlerde normal ticarî ve sınaî kredilere baktığımız zaman gördüğümüz rakamlar %5 ilâ % 6 civarındadır. Kaldı ki, bugün yine iktisaden gelişmiş memleketlerde sermaye piyasasından borç para bulunduğu zaman ödenecek olan faizler keza %5, %6 raddelerindedir. Sermaye piyasasından öz sermaye tedariki için ödenecek olan maliyet %6 ilâ % 9 kadardır. Türkiyede bugün sermaye piyasası yoktur. Bugün Türkiyede sermaye piyasası olmadığı için hisse senedi ve tahvil çıkarılıp satılması çok güçtür. O halde gerek öz sermaye ve gerekse yabancı sermaye ihtiyacı duyan herkes ister istemez bankacılık sistemine gidecek. Ve % 15 faizi ödeyecektir. Bu bakımdan Tür-

kıyenin hususi durumunu yabancı memleketlerde özel bir kredi nev'i hususunda teşekkül eden faiz hadleri ile hiç bir zaman karıştırmamak icap etmektedir. Türkiyedeki faiz hadleri yabancı memleketlerdeki bu çeşit faiz hadleri ile mukayese edildiği zaman son derecede yüksek rakamlara varılmaktadır. Yani bugün dünyada faiz haddi %5 iken, % 6 iken, Hindistanda bile % 5 iken, % 6 iken Türkiyede faiz hadlerinin % 14-15 civarında olması, beynelmilel standartlarla mukayese ettiğimiz takdirde bize çok yüksek görünmektedir. Böylece delillerimizden bir tanesini daha, kolaylıkla reddetmiş olabiliriz. Tabii mesele üzerinde, e-peyce daha düşünmek, pek çok şeyler daha söylemek mümkün, fakat bütün bu konuları derleyip toparlamak maksadı ile sür'atle geçiyorum.

Şimdi diğer delili ele alıyorum, bu delil ilk bakışta oldukça kuvvetli gibi gözüküyor. Yani, yüksek dediğimiz mevcut faiz hadleri ile dahi bankalar, ikraz taleplerini karşılayamamaktadırlar. Faiz hadlerini indirecek olursak bu defa hiç karşılayamayacaklardır. Diğer bir ifade ile eğer Türkiye bankacılığında bu faiz hadlerine karşı talep olmasa idi, o zaman faiz hadlerinin yüksekliğinden bahsedebilirdik. Mesele ilk bakışta bu şekilde görünebilir. Fakat işin mahiyetini bir parça kurcaladığımız zaman bu delilin de hiç de görüldüğü kadar kuvvetli olmadığı ortaya çıkar. Nitekim bu yüksek faiz hadleri ile kimlerin para talep ettiğini ve bu paraların ne şekilde kullanıldığını bir parça yakından tetkik edecek olursak görürüz ki sistemde bir arıza mevcuttur. 1800 yılı ile 1950 yılı arasında İngilterede, Amerikada birbirinden müstakil iki grup, kâr hadleri konusunda etüdler, tetkikler yapmış, 150 senelik bir devreyi kapsayan zaman içinde her iki tetkik neticesinde ortaya çıkmıştır ki gerek İngilterede, gerek Amerikada bu devre zarfında ortalama kâr hadleri %10 civarında bulunmuş, yani görüyoruz ki bazı senelerde bu kâr % 9 oluyor, bazı senelerde % 11 oluyor, fakat hiç bir zaman ne bu rakamın çok daha üstünde ve ne de bu rakamın çok daha altında bir başka rakamla karşılaşılmıyor. Bu 150 sene, her iki memleketin iktisadî gelişmesinin en fazla hız kazandığı senelerdir. Dünya memleketleri arasında iktisadî gelişmede lider buldukları seneler. Bu senelerde, bu memleketlerde kâr hadleri % 10 civarında dolaşmış. Şunu söylemek istiyorum: bu memleketlerde bu kadar uzun devre içinde kâr hadleri % 10 civarında iken, acaba Türkiyede tahmin edilebilir mi ki kâr hadleri halen yani sermayenin prodüktivitesi, sermayenin verimi, parayı bir işe yatırdığımız takdirde bundan elde edeceğimiz ortalama gelir, %10 dan daha fazla bulunsun. Bunun % 10 dan daha fazla bulunmadığını izah edecek bir çok nazari delillerimiz var. Çünkü bir memlekette kâr hadleri, esas itibariyle o memleketin gelişme hızına tabidir. Bunu teorik olarak, son 10 yıl içinde birçok iktisatçılar ispat etmişlerdir. Yani bir memleketin millî gelirinin artış hızı %7 olursa ortalama kâr hadleri de o memlekette

ya %7 yahut da %7 den bir parça daha fazla olmak temayülündedir. Biz mektepte okurken, İktisatta, bize kâr hadlerinin tabi olduğu şartlar hususunda söylenenlerin tamamen yanlış olduğunu, bunların ne tatbikatta ve ne de teorik olarak doğrulanmadığını 8-10 sene içindeki yeni iktisadi görüşler ortaya atmış bulunmaktadır. İşte bu görüşlere dayanarak şu kadarını rahatlıkla söyleyebilirim ki, kâr haddi, memleketlerin gelişme hızına tabidir. Hattâ biraz evvel de belirttiğim gibi bazı iktisatçılar kâr haddinin gelişme hızına eşit olduğunu dahi ispat edecek kadar ileri gitmişlerdir. Şimdi Türkiyenin gelişme hızı malûm, %6, %7 civarında, milli gelirimiz bu kadar artıyor. Şu halde Türkiyedeki ortalama kâr hadlerinin %7 nin çok üstünde olmaması icap eder. Yani gerek teorik olarak, gerek tatbiki olarak Türkiyedeki kâr hadlerinin % 10 dan çok yüksek olmaması lâzımgelir. Şimdi bir memlekette, sermayenin verimliliği, sermayenin kârı %10 civarında iken, bu memlekette sermayeyi % 12 ilâ % 13 ile kiraya verirsiniz bu demektir ki bu sermayeyi alan, bu işten zarar edecektir. Buna mukabil diyeceksiniz ki, buna rağmen Türkiyede banka kredilerini alıp ve bu kredilerle işlerini geliştiren zenginlere, para kazanan bir çok iş adamlarına raslıyoruz. Bu nasıl oluyor? Bunun cevabını rahatlıkla verebileceğim. Çünkü Türkiyede, diğer iktisaden gelişmemiş memleketlerde olduğu gibi çok defa sermaye geliri ile emek geliri birbirine karışmaktadır. Şöyle ki, 10 bin lira borç alan bir kimse bu parayı çalıştırıp mukabilinde 1300-1400 lira bankaya faiz ve masraf verse ve buna mukabil yine de cebinde 5-10 kuruş kalsa bu zat esasında, pek muhtemelen kâr etmiyordur, kendi emeğinden husule gelen kazancın bir kısmını bankalara vermiş oluyor. Bu tabii çok nazari, çok umumî bir izah. Fakat şu kadarını belirtelim; küçük işletmelerde iş adamları, müteşebbisler, çok defa kendi emeklerinin karşılığı ile sermayenin kârını birbirine karıştırıp, bu bakımdan normal hesaplarını yapamamaktadırlar. Halbuki işletmeler büyüdükçe bu karışıklık artık olmuyor, Büyük işletmeler kredi aldıkları sermayeye, en çok bu sermayenin geliri kadar olan bir kısmını verebilir. İşte bu bakımdan yüksek faiz hadleri Türkiyede hiç bir zaman büyük işletmelerin gelişmesine, büyük işletmelerin kurulmasına yardımcı olur mahiyette değildir. Mesele burda bitmiyor tabii... Ayrıca iki çeşit sermayenin, iki çeşit kullanılmasını birbirinden ayırmamız icap ediyor. Birinde sermayenin müstahsil bir hizmet görmek üzere kullanılması, ikincisi ise sermayenin spekülâtif gayelerle sırf finansman vasıtası olarak kullanılması akla geliyor. Yani meselâ, ithalât kıtlığında şu veya bu şekilde sermaye bulup bu sayede bir ithalâtı finanse eden veyahutta şu veya bu mal stokunun kıt olacağını düşünerek bu malın stokunu yapmak üzere bir finansman imkânı bulup, böyle bir fırsatı temin edip bu finansman imkânı ile zaman içinde bir miktar stok hareketleri yapabilen bir kimsenin kazanmış olduğu

kârı sermayenin produktif olarak kullanılması ile edinilen kârla karıştırmamak lâzımgelir. Sermayenin produktif, yani verimli kullanılması ise tamamen farklı bir manayı ifade eder. Meselâ, bir sermaye ile fiilen istihsal yapılması, yani stokun bir zaman devresinden diğer bir zaman devresine nakledilmesi, bir spekülâtif hareketin yapılması değil, zaman içinde bir finansman imkânı temin edilmesi değil de, fakat, bir istihsal yapılması maksadı ile sermayenin kullanılmasıdır. Bu manâda sermayeyi yüksek faiz hadleri ile Türkiyede kullanmak, hiç şüphesiz mümkün olmamaktadır. Türkiyede sermayeye olan talebin sebeplerinden bir tanesi, şu halde bu şekildeki spekülâtif sermaye ihtiyacının memleketimizde mevcut bulunmasıdır. Bu yolla çok yüksek kârlar sağlamak mümkün olduğuna göre sermaye talebinin de kısmen bu kaynaktan geldiğine hükmetmemiz icap eder.

Mesele burada da bitmiyor. Türkiyede faiz hadlerinin halen yüksek oluşunu kısmen son yıllardaki enflasyonist gelişmelerle, son yıllarda dediğim zaman 1940 tan bu yana mütemadiyen devam eden enflasyonist gelişmelerle, izah etmek mümkündür. Meselâ, fiyatlar bir yılda % 10 artarsa %12 faiz ödeyen bir iş adamı esasında %2 faiz ödemiştir. O bakımdan miktar olarak yüksek bir faiz haddi ödendiği halde esasında çok düşük bir bedel ödenmektedir. O halde bu faiz hadleri ile talep varsa, talep, kısmen enflasyonun temin etmiş olduğu şu anormal atmosferin bir neticesidir.

Daha birçok sebepler de var tabii... Bunlar arasında bir tanesine işaret etmeden geçemeyeceğim. O da şu ki, Türkiyede serbest piyasaya gelen ikraz edilebilir fonlar, gelmesi mümkün olan ve normal bulunan kısmın son derece altındadır. Düşüncemi şöylece ispat edeceğim. Türkiye bankacılığının emrindeki fonların -ki 15 milyar civarındaki bir rakamdır- aşağı yukarı %40 kadarı çeşitli rezerv isimleri ile bankacılık sisteminden alınmaktadır. % 20 munzam karşılıklar malum, % 10 bankaların normal nakit karşılıkları, eder % 30, fakat tatbikatta çeşitli sebeplerle, elimizdeki istatistikler gösteriyor ki, bu rakam, %30 değil, daima % 30 un üstünde, % 40a kadar varmaktadır. Demek ki % 40 ı zaten bankacılık sisteminden akıp gidiyor, hiç şüphesiz devlet sektörüne kayıyor. Yabancı memleketlerde banka rezervleri, sermaye piyasasının emrindedir. Halbuki Türkiyede banka rezervlerinin hemen hemen hepsi, tamamına yakını, Devlet Yatırım Bankası yoluyla doğrudan doğruya devlet sektörüne kaymaktadır. Demekki % 40 ını böylece kaybettik. Geriye kalıyor % 60. Bunun da çok ehemmiyetli bir kısmı yine selektif kredi politikası tedbirleri ile ve düşük faiz hadleri ile serbest piyasadan çıkmaktadır. Meselâ ziraî kredilerin oldukça ehemmiyetli kısmı, meselâ Emlâk Bankası kredilerinin hemen hemen tamamı serbest piyasaya gel-

memekte ve sun'î düşük faiz hadleri ile serbest piyasadan çekilmekte - dir. Bu % nekadar tutar bilmem, herhalde %20, %25. Elimizdeki istatis- tiki rakamlar en az bu kadar olduğunu gösteriyor. Mesele bununla da bitmiyor. Devlet, çeşitli yollarla ve çeşitli isimlerdeki tahvilleri ile ikraz edilebilir fonların büyük bir kısmını çok düşük faiz hadleri ile almak- tadır. Meselâ, devlet tahvillerinin faizi %5,%6 dır. Yeni tasarruf bonoları da biliyorsunuz, ikraz edilebilir fonu büyük ölçüde massedecek durum- dadır. Yani bir kısmı da bu suretle Devlet sektörüne gitmektedir. Ayırı- ca bankaların kendi gayrimenkullerine yatırmış oldukları bir miktar fon kaybını da hesaba katacak olursanız aşağı yukarı bankalar, elle - rindeki imkânların rahatlıkla diyebiliriz ki %70 ini, % 75 ini serbest pi- yasanın emrine veremeyecek durumdadırlar. Demek ki 100 ün ancak 25 ini piyasaya çıkarabiliyorlar. O halde bu sebeplerle Türkiyede arz ba- kımından bir kısıtlama yapılmakta ve faiz hadlerinin yükselmesine se- bep olunmaktadır.

Muhterem dinleyenlerim; kıymetli zamanlarınızı daha fazla ısraf ve sabrınızı da suistimal etmeyi düşünmüyorum. Sabırla dinlediğiniz için teşekkürlerimi sunarım. Bana verilen zamanı fazlası ile doldurmuş bulunuyorum. Eğer münasip görürseniz bu konularda münakaşa açabi- lirsiniz. Herhangi sualinizi cevaplamaya hazırım.

Necdet Durakbaşa (T.C. Ziraat Bankası Kadıköy Şb. si Md): Faiz hadlerinin Türkiyede yüksek seviyelerde bulunduğu anlaşılıyor. Acaba nasıl indirebilir? Bu hususta tedbirler nelerdir? Ve bunun iki açıdan mütalâa etmek üzere ele almalıdır, zannediyorum. Birisi, banka ikraz faizi hadleri açısından, ikincisi serbest piyasa faiz hadleri açısından...

Zeyyat Hatiboğlu: Efendim, Necdet Beye suali için teşekkür ederim. Fakat sor- muş olduğu sualin cevabı, bu konuşmanızdan çok daha uzun bir konuşmayı gerek- li kılacak kadar teferruatlıdır. Hakikaten bütün bu konuşmalarımızın gayesi, zaten bu konuya yönelmek durumundadır. Meseleyi teferruata götürmeksizin kısaca cevap vermek istersem mevcut şartlar altında bankacılığımızın yapısı, bünyesi, göz önü- ne alındığı takdirde, faiz hadlerini düşürmek ne mümkündür ve ne de faydalıdır. Mümkün değildir, çünkü; faiz hadlerini bugün bir puan dahi düşürecek olursak Türkiye bankacılığı toptan derhal zararlı duruma geçer. Yani, banka kârlarını göz önünde tutacak olursak ve faiz hadlerindeki bir puan eksilmeyi de nazarı itibara alacak olursak bankacılık sistemimiz toptan zararlı duruma geçmiş olur. Diyecek- siniz ki, iyi amma faiz hadlerini düşürdüğümüz takdirde, mevduat faiz hadlerini de düşüreceğiz. Biz bunu hiç bir zaman düşünmüyoruz. Çünkü zaten asıl mesele faiz hadlerinin yüksek olması değil, iki faiz haddi arasındaki mesafenin açıklığıdır. Hem ikrazat faiz hadlerini ve hem de mevduat faiz hadlerini düşürelim, olamaz. Bunu kat'iyen düşünemeyeceğimize göre, bankaların mevcut çalışma sistemleri, bankaların mevcut faaliyet prensipleri göz önüne alındığında ikrazat faizleri düşü- nülemez.

Nasıl yapılabilir sualine cevap olarak çok şey söylemek mümkün tabii... Bankaların bugünkü pahalı çalışma sistemini islâh etmek mecburiyeti var. İsterseniz bu konuda birkaç kelime söyleyeyim. Bir kere çeşitli yönlerden Türkiye bankacılığı dünya bankacılığının hiç bir yerinde görülmeyen yüksek rezervlerle çalışıyor. %40 nispetini, sur'eti katiyede indirmek icap ediyor. İkincisi banka rezervlerinin banka sisteminden, yani serbest piyasadan, ancak serbest piyasa kurallarına uygun olarak çıkmasını temin etmek gerekiyor. Eğer Devlet bankacılık rezervlerine el atmak istiyorsa bizim, sizin ve diğer bütün ikrazat talebinde bulunan kimselerin kılığına girip onlar gibi piyasadan talep yapması lâzımgelir. Demek ki evvelâ rezervleri düşüreceğiz. Mevcut düşük rezervlerin dahi bankacılık sisteminden kaymasına mani olacağız. Bankalar arası takas işlerinin sur'eti kat'iyede Merkez Bankası tarafından yapılmamasını temin edeceğiz. Çünkü bankalar arası takas işleri Merkez Bankasınca yapıldığı anda o takas işlerinin finansmanı dosdoğru Merkez Bankasına gidiyor. Merkez Bankasına giden finansman da sermaye piyasasından ilelebed çekilmiş oluyor. O halde meselâ, Almanyada olduğu gibi bu işleri bankalar arası bir Takas Bankası marifeti ile yapmak ihtimali akla geliyor. Tabii rezervlerle iş bitmemektedir. Yine ehemmiyetli olan diğer bir konu bankaların şube adedindeki artıştır.

Halen gerçi koskocaman Türkiye'de 2000 banka şubesi vardır. Bu nedir ki denilebilir ama meseleyi başka bir yönden düşündüğümüzde 2000 banka şubesinin pek çok olduğunu görürüz. Çünkü ortalama olarak bir banka şubesine 6 ilâ 7 milyon lira mevduat ve kredi hacmi düşmektedir. Bir banka şubesini, ortalama olarak 10-12 kişilik kadrosu bulunan bir banka şubesini 6 milyonluk bir mevduatla rantabl hale getirmek oldukça zor olmaktadır. Tabii ayrıca banka masraflarının esaslı surette düşürülmesi icap eder. Banka masrafları, kısmen fazla miktardaki şube adediyle ilgilidir. Kısmen de daha önce çeşitli zamanlarda konuşmuş olduğumuz gibi ikramiyecilik meseleleri ile ilgilidir.

Mekanizasyona gitmek, banka memurlarının randmanını artırmak icap etmektedir. Bunlar zaten bilinen konular. Fakat bu arada benim üzerinde ısrarla duracağım husus Türkiye'de, -Türkiye bankacılığının ölüm kalım meselesidir- bankalarda çek kullanma adetinin yayılmasıdır. Türkiye ekonomisinin hususiyeti icabı olarak, Türkiye bankacılığında çek kullanma itiyadını yaymazsak bankacılığa hayat yoktur. Mevcut şartlar altında bunu da birkaç kelime ile izah edeyim.

Malûm olduğu üzere Türkiye, devamlı enflasyonlar memleketidir. Enflasyon olması, piyasaya yeniden para çıkarılması, İngiltere ve Amerika bankacılığı için bir problem teşkil etmez. Çünkü bu memleketlerde bütün ödemeler çek ile yapıldığı için piyasaya çıkan paralar günlük ödemeleri finanse etmek için kullanıldığı takdirde dahi, derhal bankacılık sistemine gider. Halbuki Türkiye'de günlük ödemeler çek ile yapılmadığı için, piyasaya çıkan paralar günlük ödemeleri finanse etmek maksadı ile kullanıldığı takdirde -ki öyledir- bankacılık sistemine gitmeyecektir. Yani İngiliz, Amerikan bankacılığını besleyen iki kaynak vardır. Birincisi normal olarak halkın tasarruf etmiş olduğu paralar ve bu tasarruf olunan paraların bankalara gelen kısmı, ikincisi, halkın günlük olarak kullanmış olduğu paralar. Halbuki Türkiye bankacılığında bunlardan birincisi, yegâne kaynaktır. Türkiye bankacılığının tek kaynağı her sene birikmiş olan paraların, tasarruf edilen paraların, bu bankalara akan kısmıdır. Günlük hayatta kullanılan paralar, bankacılık sistemine gelmez. Şu netice hasıl oluyor. Günlük ödemeleri

karşılmak üzere devletin yapmış olduğu emisyonlar -ki her sene 3-5 yüz milyon, 600 milyon, hatta bazan bir milyar liralık emisyonlar- piyasaya geliyor. Fakat bankacılık sistemine girmiyor. Devlet itibariyle daima mevduat ve paranın miktarı arasındaki oranın mevduat aleyhine 1956 yılındanberi, hattâ 1954-55 tenberi, yani enflasyonun şiddetlendiği yıllardanberi devamlı olarak azaldığını görüyoruz. Tabii bu bahismevzuu etmiş olduğumuz konuların herbiri, bir konferans konusu teşkil edecek kadar ehemmiyetli ve etraflıdır. Ben ancak kısaca temas ederek geçmiş bulunuyorum.

Talat Yılmaz (İş Bankası Müfettişi) : Bu faiz haddi üzerinde en çok etkili olan hususun, sizce kâr haddi meselesi olduğu, yani tüccarın fazla kâr etmediği noktasında topluyor. Yani fazla kâr edemedikleri için firmaların ve müesseselerin büyümelerine sebebiyet veremeyeceği kanısındasınız. Halbuki benim müşahademe göre senetli muamelesi bol olan büyük firmalar ve bu arada paravan firma kurabilen büyük müesseseler, bu faiz haddindeki tesirleri yok edici bazı tedbirleri alıyorlar. Meselâ tekstil sanayii, mamullerini uzun vadeli ve senetle satarken bankaya verecek olduğu faizi senet montanına ilâve ediyor. Ve bu sebeple kendine ait olması gereken faiz kaybını ortadan kaldırmış oluyor. Yani yine de kârlı çıkmanın yollarını bulmaktadırlar. Bu sebeple büyük firmalardan ziyade küçük firmaların yahuhta perakendecilerin daha fazla zarara duçar olduklarını bu sebeple icap eden den daha fazlasını harçayarak kâr edebilme çabasını gösterdiklerini müşahede etmekteyiz. Ve nihayet bu da dolayısıyla halka in'ikas etmekte, yani enflasyonist gidişi etkileyici bir yol, bir tesir meydana getirmektedir. Bir fasit daire husule gelmiş oluyor tabii... Bu sebeple benim düşünceme göre kâr hadlerinin Türkiye'deki faiz hadleri konusunda bir sebep olarak ortaya atılmaması icabeder. Yani çok kuvvetli bir delil olamaz. Faiz hadleri yüksektir diyemeyiz, bu sebepten. Zira tüccar aslında onu yok edebiliyor.

Zeyyat Hatiboğlu: Anlayabildiğim kadarıyla şu şekilde cevaplandırabilirim. Görülüyorki siz de benim delillime yardım ediyorsunuz, büyük firmalar bu faiz hadini ödemiyor. Eğer ödeyecek olsalardı, bu faizler kendilerine yüksek gelebilecekti. Şu halde bunu başkasına ödetmeye gayret ediyor. Kime ödetiyor? Dediğiniz gibi sermaye ile emeğinin gelirini ayırtedemeyen, karıştıran kimselere ödetiyor. Ben de aşağı yukarı aynı şeyleri söylemeye gayret ettim. Faraza normal olarak emeğinin karşılığında 30 bin lira kazanması lâzımgelen bir toptancı tacir, belki 10 bin lira kazanıyor. 20 bin lirasını, esasında faiz ismiyle değil, fakat senedin üzerinde söylediğiniz şekilde ödemek durumunda kalıyor. O bakımdan ifade ettikleriniz bir bakıma benim söylediklerimi teyid eder mahiyettedir. Fakat tabii sualinize bu kadarla cevap vermekle kalmayacağım. Meselenin başka bir yönüne de dokundunuz. Mesele şu; gerek büyük firmaların ve gerekse küçük firmaların mevcut faiz hadlerini maliyetleri üzerine ilâve ederek satış yapmaları imkânı, ancak mevcut talep hacminin müsaade ettiği seviyelerde olabilir. Eğer memlekette var olan enflasyonist baskı, sizin kullandığınız tabirle, mevcut umumî talep hacmi fiyatlarda yükselme yapmaya müsait değilse, yahuhta ne kadar yükselme yapmaya etkili ise fiyatları ancak o derece yükseltmek mümkündür. Yani bu meseleyi şu şekilde özetleyebiliriz. Bir memlekette fiyatlar seviyesi, tüccarın, araçların tespit etmesi arzuları seviyelerde olamaz. Ancak tüccar ve araçlar, mecmu talep hacmi ne ise fiyatların ona uyduracak şekillerde tespit edebilirler. O bakımdan ben faiz hadlerinin yüksekliği ve düşüklüğü ile umumî fiyatlar arasında yahuht sizin kullandığınız tabirle enflasyonist gidiş arasında bir ilgi göremiyorum. Eğer bir ilgi varsa bu

aksi istikamette de olabilir. Çünkü biraz önce ifade ettiğimiz düşüncemize göre faiz haddi, bir memlekette aynı zamanda kapitalizasyon haddidir. Faiz hadleri yükselince, yüksek faiz hadleri ile gelirleri kapitalize ettiğimiz zaman sermaye mallarının fiyatı artmıyor, bilakis azalmaktadır. Şu halde meselenin bir de o yönünü düşündüğümüz takdirde yüksek faiz hadleri acaba fiyatların yükselmesine mi sebep olur, yoksa düşmesine mi sebep olur. Bu hususa girmemeye ben hattâ konuşmalarında gayret ettim. Zira, gerçekten münakaşa edilebilecek bir konudur bu. Bu konudaki benim görüşüm münakaşa edilebilir, fakat gayet sarîh olarak ben, Türkiye'de fiyatlar umumi seviyesinin tamamen bir talep problemi olduğuna kanîim. Faiz hadleri ne olursa olsun, talep neyi icabettiriyorsa fiyatlar o seviyede olacaktır. Bilmiyorum, cevap verebildim mi?

Talât Yılmaz : Şimdi, herşeyden evvel istihlâk malları üzerinde talep eğrisi münakaşa edilebilir. Bu itibarla Türkiye'nin medenî seviyesini ele alacak olursak, istihlâk malları sanayiinde Türkiye'de de bir ilerleme görülecektir. Bu ilerlemeyi taziyak altında bulunduran elbetteki bir talep vardır.

Zevvat Hatiboğlu : Talebi iki şekilde düşünmek lâzımgeliyor. Birincisi, memleketin millî geliri arttıkça nispette Türkiye'de aşağı yukarı mevcut hesaplarımıza göre %87, %88 civarında olan bir kısmı istihlâk malları piyasasına gidiyor. Tamamen millî gelirin doğurmuş olduğu bir talep seviyesi oluyor. Bu, reel olarak meseleyi düşündüğümüzde böyledir. Moneter olarak, para yönünden düşündüğümüzde, mesele tamamen bir Merkez Bankası emisyonudur. Merkez Bankası ne kadar para çıkarırsa, onu muayyen bir rakamla çarpmak suretiyle -ki o rakamlar Türkiye'de 10-11 civarındadır- 7.5 milyarı 10la çarpmak suretiyle bulunan rakam 75 milyar eder. Türkiye'deki mecmu talep aşağı yukarı bu seviyelerde bulunur. Yani istersek reel yönden bakalım, istersek moneter yönden bakalım ben faiz hadlerinin bu konuda herhangi bir etki yarabileceğini varit göremiyorum. Yahut da hiç olmazsa bu konuda oldukça şiddetli münakaşalar yapmak imkânı mevcuttur. Benim bütün gayretim, bazı konulara burada sadece işaret etmektir. Onun ilerisine gitmemeye gayret gösterdim. Yoksa dediğim gibi elimdeki notlardan konuşacak olsaydım, daha çok kıymetli zamanlarınızı israf etmiş olacaktım.

Tacetin Aliefendioğlu : (Bankacılar Cemiyeti Başkanı) : Bu konu çerçevesi dahilinde akla en az binlerce sual, ve keza izahı beklenen bir o kadar problem geliyor. Tabiatıyla biz, bu derinliğe ve bu teferruata gidemeceğiz. Fakat genel olarak söyle bir suali de sormaktan içtinap edemeceğim. Faiz hadleri yüksektir diyor işek bu üzerinde durulacak bir problem olmamalıdır. O kadar ki, düşürülmesi, tedbirleri düşünülse, careleri de bulunsa, yine de bizi meşgul edecek bir konu sayılmamalıdır. Çünkü daha geniş bir finansman kavnağı bulamadıktan, global mevduat kapasitesini artıramadıktan sonra gavretler neye varacaktır. Onun için bu mevzua hiç eğilmemeliyiz. Sanîven bahis mevzu edilen faiz hadleri, bankalarca verilen ve kanunla azami hadleri tavin edilen faizlerdir. Banka kredileri, Türkiye'de faize verilen paralar içinde ne nispette yer tutar. Küçümsenemeyecek miktarlardaki banka harici ferdin ferde yaptığı ikrazatın serbestçe taavyün eden faizin nispeti % 20 nin altına düşmüyor. % 30 a, % 35 e kadar yükseliyor ki teorik olarak bunu tavin eden birçok amiller vardır. Fakat herşeyden evvel kredi talep eden kimsenin parava olan ihtiyacının şiddeti haddin tavininde başlıca rolü oynuyor. Bu duruma göre bankalarca alınan % 10,5, nihayet komisyon adı altında zaman ve borç miktarıyla müterafik olarak hesap edilen ve aslında faizin bir devamı olan miktarla birlikte % 13,5 luk bir had, kanaatimce yüksek addolunmamalıdır. Bunu

düşürmenin çareleri olmadığı gibi, bilfarz olsa da ne çıkar, plâsman yapacak kaynak bulunmadıktan sonra... Yine bu resmi faiz hadlerini biz yüksek olarak tavsiye ederken, dünya standartlarıyla mukayese ediyoruz. Tüm Türkiye vasatını her kolayla birlikte diğer memleketlerle mukayese edersek, her yönden farklılık arz ediyoruz. Saniyen Türkiye'deki kâr hadleri hakkında bir fikir verebilmek için, %10, %20 diyebilmek için, kanaatimce bilançolara istinad ediyor ise çok güvenilme sayılacak. Fakat %10 raddelerindeki vasatı olarak kabul edilen kâr haddi herhalde bir muameleye taallük edenidir. Fakat senelik ciroları neticesi düşüncüldüğü takdirde, sermayenin %200 ünü, %300 ünü dahi bulmak kabildir. Nihayet faiz hadlerini tayin eden unsurlar içinde mevduata verdiğimiz faiz ve yapmayı zaruri gördüğümüz masraflar ile bugünkü bankacılık sistemimizin devamı için içtinap edemeyeceğimiz yahut alışılageldiğimiz birtakım masraflar vardır. Bütün bunların altına inilecekse, kaynaklarına göre bindelerle ifade olunan banka kârları karşısında güçlük kendiliğinden ortaya çıkar. Bizce resmi faiz hadleri ile piyasadaki serbest faiz hadlerini yaklaşıtııcı ekonomik tedbirler alınmalı, herhalde ön plânda tutulmalıdır. Konferançının düşünceleri, bize yardımcı olacaktır. Zahmetine şimdiden teşekkürler...

Zeyyat Hatiboğlu : Hepsini, mevcut güçlükleri çerçevesi içinde cevaplandırmak, kısaca cevaplandırmak, mümkün olacaktır. Faiz haddinin yüksek olmasının en kötü tarafı, Türkiye ekonomisi bakımından en müsait olmayan yani, sermaye yatırımlarını uzun vadeli yerlerden kısa vadeli yerlere kaydırmak, şeklinde ifade edilebilir. Kısaca şunu söylemek istiyorum: Her sermaye yatırımının kıymeti, onun istikbalde getirmiş olacağı gelirlerin muayyen bir faiz haddi ile kapitalize edilmiş bulunan değerine eşittir. Bir memlekette faiz haddi %15 gibi yüksek rakamları buluyorsa 10 sene sonra, 15 sene sonra bu yatırımın bize temin etmiş olduğu gelir bugün için hiçbir mana ifade etmeyecektir. Yani, 10 sene sonra elde edeceğimiz 100 lirayı, %15 faiz haddi ile kapitalize ettiğimiz takdirde, 10 sene sonraki 100 liralık gelirin bugünkü değeri 5-10 lira civarında birşey olacaktır. Halbuki 10 sene sonra temin ettiğimiz 100 lirayı %6, %7 gibi faiz haddi ile kapitalize edecek olursak belki 40 lira, belki 50 lira gibi değerler buluruz. Kısacası, uzun vadeli sermaye yatırımları yüksek faiz hadleri ile daima önlenmektedir. Neden? Çünkü 10-15 sene sonra, 20 sene sonra bu sermaye yatırımlarının bana temin edeceği gelirin bugün hiçbir manası olmamaktadır. O bakımdan mevcut faiz hadleri kötüdür. Yahut yüksektir derken -ki ben bu nokta üzerinde fazla durmadım, daha ziyade strüktür üzerinde durdum- mevcut faiz hadlerinin, sermayeleri kısa vadeli yatırımlara sevkettiğini ileri sürdüm. Bu çok umumî, çok temel bir prensiptir. Mevcut şartlar altında, mevcut faiz hadleri ile Türkiye'de uzun vadeli yatırımlar beklememek lâzımdır. Halbuki Türkiyenin kalkınması, Türkiyenin iktisadî gelişmesi, ancak uzun vadeli sermaye yatırımları ile mümkün olacaktır. Halbuki uzun vadeli ikrazatın faiz haddi, bizim yatırım yapmamızı önleyecek yüksek seviyededir. Bu bakımdan faiz hadlerinin düşürülmesini, hiç olmazsa bir zaruret olarak görüyoruz. Şimdi diyorsunuz ki «faiz hadlerini düşürelim, kaynak olmadığına göre bunu nasıl yaparız». Bir kere meselenin iki yönü var. Bir kere faiz hadlerini düşürdüğümüz takdirde uzun vadeli sermaye yatırımları ile spekülâtif sermaye yatırımları, her ikisi de yani her ikisini talep eden kimseler, aynı piyasada birbirine rakip olarak görünecektir. Halen öyle bir piyasa var ki, bu piyasaya kısa vadeli sermaye yatırımı yapmak isteyenler geliyor. Ve sermayeyi, mevcut olan kaynağı alıyor. Uzun vadeye talep gösterenler, piyasaya dahi gelmiyor. Neden bu böyle? Çünkü onun için bu piyasada iş yoktur. Bu piyasada kâr yoktur. Halbuki faiz hadlerini düşürdüğümüz zaman her ikisi de

piyasaya gelecek ve herhangi biri kaynaktan istifade edecektir. Halen, öbürleri zaten piyasadan silinmiş, çıkarılmıştır. Meselenin bu yönü üzerinde durmak lâzım: Kaldığı ben, Necdet Beyin sualine cevap verirken faiz hadlerini indirmek hem çok zordur, hem de mevcut şartlar altında faydeli dahi değildir, şeklinde ifade etmeye çalıştım. Çünkü dediğiniz gibi serbest piyasaya gelen kaynakları artırmak faiz hadlerini düşürmekle birlikte alınması lâzımgelen tedbirdir. Bunu belirtmeye gayret ettim. İkraz edilebilir fonların yalnız % 25 ini serbest piyasaya bırakırsanız, faiz hadlerini indirmişsiniz hiç bir mana ifade etmez. O halde hem faiz hadlerini indireceğiz, hem de aynı zamanda esasen var olan ve çeşitli tedbirlerle başka tarafa yönelen kaynakları piyasaya sevkedeceğiz. Yani kaynağın tamamından istifade ile birlikte faiz hadlerini düşürebileceğiz.

Celelim diğer sualinize. Banka dışı faiz hadleri %20, % 30 iken biz % 10,5 olan banka içi faiz hadlerinin üzerinde ne diye duruyoruz. Kanaatimce mesele görüldüğü kadar açık değildir. Eğer bankaların müşterek bilançolarını tetkik edecek olursak görürüz ki, Türkiye'de bir yıl içinde bankaların almış oldukları faizler, 1,5 milyar lirayı tutmaktadır. Hizmet komisyonları hariç, yalnız faiz şeklinde alınan paralar, bir buçuk milyar liradır. Türkiye gibi milli geliri 70-75 milyar civarında olan bir memlekette bir buçuk milyar gibi bir sermaye faizi son derece ehemmiyetli bir rakamdır. Yani dış piyasalarda kulağımıza çarpan %20, %30 ile tedavül eden kredilerin faiz tutarı ben hiç zannetmiyorum ki bunun yarısı kadar olsun, üçte biri kadar olsun, dörtte biri kadar olsun. Yine hiç zannetmiyorum ki bu tarz faiz miktarları vılda 500 milyonu bulsun. Bulamaz, çünkü, Türkiyenin bütün milli geliri 70-75 milyon lira civarında. Nekadarı bunun faiz olarak bir gelir olabilir veva faiz olarak verilebilir. Onun için bu rakam sanıldığından son derece düşüktür. Kaldı ki biz, bankacılık sistemimizi islâh ettiğimiz takdirde, bu bankacılık haricindeki yüksek faiz hadlerinin de esaslı surette düzelebileceğini kabul edebiliriz. Çünkü serbest piyasaya mevcut fonların %25 ini değil de %60 ını, %70 ini akıtacak olursak birçok iltivaçları bilhassa, gayrimenkul inşaatı sahasındaki ihtiyaçları daha düşük faizlerle karşılamak mümkün olacaktır.

Diğer bir sualiniz, Türkiye'deki şartların dünya şartlarına benzemediğidir. Ben sizinle hemfikirim. Zaten dünya kâr hadleri şukadardır, Türkiye'de de böyle olmak zorundadır, seklinde bir şey söylenemez. Bir memlekette kâr hadlerini tayin eden bazı ekonomik sebepler vardır. Dünya dünya oldukça bu ekonomik sebepler dünyanın her tarafında aynı olmak zorundadır. Ekonomik sebepler arasında da bildiğimiz kadar en ehemmiyetli amil, bir memleketin kalkınma hızıdır. Kâr hadleri memleketteki kalkınma hızına bağlıdır. Bu, ister Türkiyede olsun, ister Hindistan'da olsun, İngiltere'de olsun, ister Amerikada olsun, dünya dünya olduğu müddetçe ve mevcut sistem değişmedikçe bu budur. O bakımdan Türkiye şartlarını tabii nazarı itibara alacağız. Sırf dünyada bu bir kaidedir diye Türkiye'de de böyle olacaktır demek meseleleri çok hafife almak olur. Benim o şekilde düşünmediğimi tekrar etmek isterim. Avrica demin bahismevzuu ettiğim kârların % 10 ortalama seviyesini, bir muameleden değil, bunu bir yılın neticesi olarak düşündüm. Yani mevcut rakamlar bir muamele üzerinden, bir satış üzerinden alınan kâr haddi değil, sermayevi bir yıl çalıştırmak suretiyle, belki 10 defa satış yapmak suretiyle elde edilen vasatî kâr haddi % 10 dur. Bana öyle geliyorki temas ettiğiniz konu bu idi ve bu meselelere daha pek çok tarafları olmasına rağmen şöyle bir dokunup geçiyoruz.

Tacetin Aliefendioğlu : Yalnız, muhtelif sebeplerle bilançolarını zararlar kapatan firmalar vasatî kârı bir miktar düşürebilir, ancak bugün yıllık kâr nispetinin

vasati olarak % 10 un çok üstünde bulunduğunu ifade edecek bilançoların ar-
kasında realiteler mevcut.

Zeyyat Hatiboğlu: Bu realiteler, günlük ve mahdut müşahadelerimizin bize
vermiş olduğu bazı intibalar olabilir. Bu konuda belki Türkiye'de yok ama, bütün
dünya memleketlerinde gayet sıhhatli istatistikler her yıl yapılmaktadır. Bu ista-
tistikler mevcut kâr hadlerinin, bilançolarında kâr eden müesseselerin mevcut
kâr hadlerinin hiç bir zaman bu seviyelerin üstüne çıkmadığıdır. Tabii öyle spekü-
latörler var ki, bunlar %200, %300, %500 kazanıyorlar, hatta hiç sermayeleri olma-
dan dahi büyük miktarlarda kârlar sağlıyorlar. Ben bunları hesaba katmıyorum.
Çünkü bir memleketin iktisadî bakımından kalkınması 15 milyarlık bir fonu dağıtan
bir bankacılık sisteminin problemlerinin düşünülmesi, bu kaptıkaçtı ve kısa vade-
li işlerde çalışan kimselerin meselelerinin görülmesi suretiyle şüphesiz olmayacak-
tır. Ben daha ziyade oturmuş, yerleşmiş, uzun vadeli sermaye yatırımlarını yapmış
müesseselerin üzerinde duruyorum. Spekülatif gaye güden firmalar varki, % 15 ten
banka fonları kapışılıyor. Ama bunlar nekadardır, acaba bankacılık fonlarının %
25 ini değil de, %50 sini, %60 ını piyasaya getirdiğimiz takdirde artık bunları ala-
bilecek ve paramızı da geriye verebilecek adamlar bulabilir miyiz? Efendim, şim-
di ısrarla temas etmek istiyorum. Bir memleketin milli ekonomisinin oturmuş ol-
duğu, üzerine dayanmış olduğu, istinat etmiş bulunduğu bir prodüktif faaliyet var-
dır. Memleketin esas istihsalı, kapitalin kazancı, bu faaliyete dayanır. Bir de bu -
nun yanında, bunun kabuğunda para kazanan, kaptıkaçtı iş yapan, spekülatif iş-
lere sermayesini yatıran bir zümre vardır. Bunların bir yıl içinde yapacağı kârlar
mahduttur. Meselâ, Türkiye'de bu yollarla kazanılan paralar bir sene içinde 500
milyon liradır. Ancak bu kadardır, bunun ilerisine gitmeye imkân yoktur. Ama,
prodüktif olarak esas sermaye yatırımlarının hududu sonsuzdur. Bu tarz yatırımı
yaparsanız, sermaye geliriniz o derece artacaktır. Daha basit bir şekilde ifade ede-
yim: Türkiye'de diyelimki kaptıkaçtı olarak bir senede kazanılacak olan spekülatif
mallarla kazanılacak para, 500 milyon liradır. Bu işe bir milyar lira
da tahsis etseniz, 5 milyar, 100 milyar da tahsis etseniz, yine 500 milyon lira kaza-
nılacaktır. Halbuki esas prodüktif işlere sermaye tahsis edildiği takdirde, nekadard
fazla tahsis ederseniz, kâr da o derece artacaktır. Bu ayrımı yaptığımız takdirde
meseleye çok daha rahatlıkla hal tarzı bulabiliriz. Benim demin bahiskonusu etti-
ğim % 10, esas itibariyle bu çeşit prodüktif yatırımlardır. Gerçi bankacılarımız bel-
ki tatbikatta bu çeşit para kazananların çok olduğunu görüyorlar, bu doğrudur,
ama dediğim gibi netice itibariyle bütün problemin esası, şu % 25 dediğimiz fon-
ların çok küçük bir kısmının serbest piyasaya akmasıyla ilgilidir.

Süreyya Karakadılar (İş Bankası Müfettişi) : Ortalama kâr haddinin % 16
olduğunu, kalkınma hızının da %7 bulunduğunu söylemişsiniz. O halde % 10,5 faiz
de bunun üzerindedir ve fahiştir, demiştiniz. Bu hüküm biraz afaki kalmaktadır.
Bugün vasati kâr hadleri %10 un çok üzerindedir. Ve az gelişmiş memleketlerde
bunun böyle olması da zaruridir. Kâr hadlerinin yüksek bulunması normal karşı-
lanmalıdır. Çünkü sermaye mahdut, temin etmesi gereken iş imkânı oldukça ge-
niştir. Az gelişmiş memleketlerdeki sermaye nedreti, kanaatince kâr hadlerini
kamçulamaktadır. Şu halde kâr hadleri % 10 un çok üstünde bulunduğuna göre,
banka kredilerine daimi surette bir talep bahis mevzuu olacaktır. Şu, bütün kâr-
ların mevcut sermayeye oranı uzun vadede belki %10 olabilir. İktisadî bakımdan
istikrarsız bir cemiyette muayyen ellerde toplanmış olan sermayenin elde ettiği
kârı %10 un çok üstünde tahmin etmek lâzımdır. Meselâ bir iğne ithalatçısı bir
iğneyi bir altınla değiştirirse kârı % ile ifade edilemeyecek kadar fazladır. O altı-
nı veren şahıs ta bunu, o sene içindeki milli gelir artışından almış değil. Hususi

mülkiyetin tanındığı, miras hakkının mahfuz olduğu cemiyetlerde kendinden evvelkilerin temin ettiği tasarruflardan miras yoluyla elde etmiştir. Burada belki bir servet transferi bahismevzuudur ama, ithalâtçı için kâr % 10 un çok çok üstündedir. İthalâtçının bu fahiş, kârı banka kredilerinden istifade arzusunu daha da kamçılacaktır. Bu takdirde banka faizlerini bugünkü carî nispetin altına düşürürsek esasen mevcut talebi karşılamakta güçlük çeken bankalar, muayyen bir talep artışı karşısında büsbütün bocalayacaklardır. Kaldığı 1960 yılına kadar carî nispetler %7 ilâ 9 idi. Ve bu mahzur kendini gösterdiği içindir ki, 1960 tan sonra faiz hadleri yükseltildi.

Zeyyat Hatiboğlu : Bugün ilmen sabit olmuştur ki, kâr haddi kalkınma hızının civarında, belki biraz üzerinde bulunur. Bunun izahı, ispatı çok yapılmıştır. Benim de bu mevzu ile ilgili 80-100 sahifelik bir etüdüm mevcuttur. Bu söyledikleriniz ve akla gelen diğer spekülâtif kârlar kat'iyen fazla değildir. Umumi hacim içinde pek istisnâ yer tutar. Sizler bankacılar olarak mahdut ve muayyen hadiselerin tesiri altındasınız. Müşahadeleriniz dar bir sahaya inhisar ediyor. Mahdut müşahadelerle iktisadî hareketlere tek taraftan bakıyorsunuz. Ama gerçek şudur ki, Türkiyede umumî kârın umumî sermayeye nispeti % 10 un üzerinde değildir. Bunun burada delilleriyle izahı bir bu kadar zaman alacaktır.

Şevki Aydoğ (Emniyet Sandığı Bakırköy Şubesi Müdürü) : Benimki daha evvel Tacettin beyin sorduğu suale müterafik olacak. Bir de şu hususu eklemek istiyorum. Dışarıda %20 ilâ % 40 nispetlerinde aşırı derecede faizle para vermek durumu inkâr kabul etmez bir gerçek. Siz faizin indirilmesini teklif ediyorsunuz. Acaba bu hal tefecilerin daha da yaygın bir hale gelmesini intâç etmez mi? İkinci olarak, 10 senedir vasatî olarak umumî fiyatlarda % 10 bir artış vardır. Bunu indekslerden görmek kabil. Faiz de resulmalin bir fiyatı olduğuna göre bunda hiçbir yükselme olmamıştır. Bunu nasıl izah edeceksiniz. Üçüncüsü, dışarıda başıboş bir sermaye vardır. Faiz hadleri yükseltildiğinde bir disiplin dahilinde banka kânalından geçmez ve daha iyi olmaz mı?

Zeyyat Hatiboğlu : Dışarıda tefecilerin verdiği sermaye miktarı gayet cüz'idir. Tefeciliğin de yaygın bir hal aldığı, veya alacağını zannetmiyorum. Tacettin beye verdiğim cevapta suallerinizin karşılığı mevcuttur sanırım.

Ruhi Erman (Anadolu Bankası İst. Şb. Müdürü) : Banka faiz hadlerini düşürmeden evvel Merkez Bankası reeskont hadlerini indirmek lâzımdır. Bu suretle neticeye daha kolaylıkla vasıl olunmaz mı? Ben bu noktaya da temas edeceğinizi umardım.

Zeyyat Hatiboğlu : Ben bilhassa temas etmedim. Bu söylediğinizi mevzuunuz için haizi ehemmiyet görmedim. Düşünülmelidir ki bu tarz ikrazat nihayet 900 milyon raddelerindedir ki bu da heyeti unumiyesi içinde fazla bir şey ifade etmez.

Hurşit Sunguroğlu (İş Bankası Fincancılar Şubesi Müdürü) : Bahsettiğiniz bu kompartmanlar arasındaki fark esasında zahiri değil midir? Öyle olması lâzımdır. Çünkü, mevcut enflasyonist gidiş sebebi ile %7 olarak gelir getiren bir gayrimenkulün bizatihi fiyatında bu miktar veya bu miktara eşit bir artış olması makuldür.

Zeyyat Hatiboğlu : Evet, pek yerinde bir soru. Ancak bir an için bu kompartmanlar arasındaki farklar ortadan kalksa ve dolayısıyla yüksek olan faiz nispetinin indirilmesi cihetine gidilse bankalar çok kötü durumda kalırlar. Türkiyedeki

bankacılığı enflasyon korumuştur. İstikrarlı bir para ve fiyat politikası yürütülse bankalar kendi çalışma şekillerinde çok ciddi ve müessir tedbirler almak zorunda kalacaklardır.

Necdet Durakbaşı : Muhterem Profesör, ilk sorumda banka ikraz faiz hadlerinin nasıl düşürülebileceğini cevaplamış ise de, piyasa faiz hadlerinin nasıl düşürülebileceği hususuna dokunmamış bulunuyor. Önemli bulduğum bu konunun da aydınlatılmasını rica edebilir miyim?...

Yine, bankalar ikraz faiz hadleri bakımından iktisadî kalkınmamıza imkân verecek faiz haddi ne olmalıdır?... Bu hususu da rica edeceğim?

Zeyyat Hatiboğlu : Piyasa faiz hadlerinin yüksek bulunmasının en ehemmiyetli sebebi serbest piyasalarda ikraz olunan paraların vadesinde geri alınmasındaki zorluktur. Diğer bir tabirle daha evvelce de belirttiğim gibi bu faizler yüksek risk primleri ihtiva etmektedirler. Bu risk mevcut olduğu müddetçe serbest piyasa faizlerini düşürmek mümkün olmaz. Diğer taraftan bazı hallerde fazla riski olmayan kredi talepleri bankalardan karşılanamadığı için serbest piyasaya gitmektedir. Bankaların özel sektöre açacağı kredi miktarı artırılmak suretiyle, bu çeşit kredileri daha ucuz faizle temin etmek hiç şüphesiz faydalı olacaktır.

Sualinizin ikinci kısmı hususunda çok sarıh birşey söyleyemem. Fakat muayyen bir devre içinde, tedricen, kısa vadeli, banka kredilerini muamele vergileriyle birlikte %8 e indirmek lâzım geldiği kanaatindeyim.

Alp Gürus (T. İş Bankası İstihbarat Müdür Muavini) : Bilindiği gibi, Batı memleketlerinde bankalarca vadesiz mevduata çok cüzi faiz verilmekte veya hiç verilmemektedir. Memleketimizde de, kredi faiz hadlerinin indirilmesi maksadile, bilhassa ticari mevduat için, aynı usul tatbik olunamaz mı?

Zeyyat Hatiboğlu : Batı memleketlerinde vadesiz mevduat çökle çalıştırılmakta olduğundan faiz verilmemektedir. Bizde ise, çek kullanılması yaygın değildir. Mevduatı bankalara çekmek için faiz dışında ikramiye de verilmektedir. Ticari mevduata faiz verilmediği takdirde bu mevduat tasarruf mevduatı haline gelebilir. Her halde, Memleketimizde bu yola gidilmesi mümkün değildir.

TAM

Sigorta

Telefon : 47 00 40

KREDİNİN UZUN VADELİ KAYNAKLARI (*)

Bahaeddin KAYALIOĞLU
(T. Sınai Kalkınma Bankası A.Ş.
Genel Müdür Muavini)

Müteşebbisler uzun vâdeli yatırımlara girdiği zaman uzun vâdeli kredi ihtiyacı da kendiliğinden ortaya çıkar. Bir sınai tesis kurulurken paraya ihtiyaç vardır. Ancak bu para ihtiyacının ticarî muameleler ifa edilirken temin edilen kredilerle karşılanması caiz değildir. Yatırım, uzun vâdeli bir yatırımdır. Binaenaleyh, bu yatırım için lüzumlu para ihtiyacı da uzun vâdeli kaynaklarla karşılanmalıdır. Sınai yatırım için evvelâ bir proje hazırlanır, yatırım miktarı tahmin edilir ve tahmin edilen bu yatırım için lâzım olan paranın nerelerden ve ne şekilde temin edileceği tasarlanır. Sınai tesisin kurulması için lâzım olan para ya öz varlık dediğimiz müteşebbisin koyacağı sermaye ile veya yabancı kaynak dediğimiz uzun vâdeli kredilerle emniyet altına alınmalıdır. Sınai tesis için arsa satın alınacak, bina inşa edilecek, lüzumlu makine ve tesisler satın alınarak montajı yapılacak ve nihayet bu makineler tecrübe imalâtı yaptıktan sonra normal imalât devresine girilecektir. Bütün bu işlerin yapılması kurulacak fabrikanın büyüklük ve küçüklüğüne göre bir, iki ve hattâ üç sene sürebilir. İmalât devresine girdikten ancak bir kaç sene sonra tam kapasite ile çalışma imkânları elde edilir ve teşebbüs kâr etmeğe başlar. Binaenaleyh, bu yatırımın öz kaynak dışındaki finansmanı, tediye tarihleri muayyen olan taksitlerle ödenecek uzun vâdeli kredilerle karşılanması zaruridir.

Öz kaynak fonları ve sermaye piyasası benden sonra konuşacak arkadaşımın mevzuudur.

Uzun vâde ile temin edilen kredilere yatırım kredisi diyeceğiz. Yatı-

(*) «İşletmelerde Tesirli Malî İdare Semineri» nde, 27 Nisan 1966 tarihinde verilen tebliğ.

rım kredilerinin en normal kaynağı sermaye piyasasıdır. İktisaden gelişmiş memleketlerde sermaye piyasası da inkişaf etmiş olduğundan bu memleketlerde yeni sınaî yatırımlar yapmak isteyen veya mevcut sınaî tesislerini tevsi veya modernleştirmek isteyen müesseseler çıkacakları hisse senetlerini veya tahvilleri sermaye piyasasına arz ederek lüzumlu uzun vâdeli finansman kaynaklarını temin ederler. Memleketimizde henüz inkişaf etmiş bir sermaye piyasası olmamakla beraber son zamanlarda bazı müesseselerin tahvil ihracına tevessül ettikleri görülmektedir. Hususî şirketler tarafından ihraç edilerek İstanbul Menkul Kıymetler Borsasına tescil ettirilmiş iki müesseseye ait tahvil mevcuttur. Tahvil ihracı Ticaret Kanunumuzdaki umumî hükümlere tabidir. İkramiyeli, kâra iştirakli, teminatlı, ipotekli tahviller ihraç edilebileceği gibi hisse senedi ile değiştirilebilir tahviller de çıkarılabilir. Memleketimizde sermaye piyasasının teessüs ve inkişaf ettiği nisbette müesseselerin orta ve uzun vâdeli finansman ihtiyaçlarını çeşitli tahviller çıkarmak suretile karşılayabilmeleri de imkân dahiline girecektir.

Gelişmekte olan memleketlerde sermaye piyasası inkişaf etmediğinden müteşebbisler yatırım için lüzumlu kaynakları bulmakta müşkülât çekerler.

Memleketimizde sanayileşme Cumhuriyet devrile başlamıştır. Osmanlı İmparatorluğunun son devirlerinde ve Birinci Dünya Savaşından sonra Türkiyenin tamamen bir zıraî memleket halinde kalmış olduğu görülmektedir. Cumhuriyet kurulduktan sonra memleketimizde sanayi inkişafını hızlandırmak için devletin yatırım yapma politikasına önem verilmiştir. 1930'larda kurulan Sümerbank ve Etibank, Türkiye'nin muhelif bölgelerinde müteaddit sınaî tesisler kurmuşlardır. Memleketimizde devletçilik tatbikatı İkinci Dünya Savaşına kadar devam eder. İkinci Dünya Savaşından sonra özel teşebüsün sınaî sahada yatırımlar yapması teşvik edilmeğe başlanmıştır. Özel teşebüsün sınaî yatırımlara girmemesinin en mühim sebeplerinden birisi memleketimizde kâfi derecede sermaye terakümünün bulunmaması idi. İkinci Dünya Savaşından sonra nisbî bir şekilde artan sermaye terakümü önceleri gayrimenkul yatırımlarına ve bazı spekülâtif işlere teveccüh etmiştir.

Hükümetimiz, harpten zarar gören memleketlerle iktisaden az gelişmiş memleketlere yardımda bulunmak üzere Bretton Woods Anlaşmalarile kurulmuş bulunan Milletlerarası İmar ve Kalkınma Bankasına müracaat ederek memleketimizin iktisadi kalkınması için alınacak tedbirler hakkında tavsiyelerde bulunmasını talebetmiştir. Memleketimize gönderilmiş bulunan Milletlerarası İmar ve Kalkınma Bankası heyeti, hazırladığı raporda Türkiye'nin kalkınmasında özel teşebüsün e-

hemmiyetli rol oynuyabileceği hususunu belirtmekte idi. Bu raporda ayrıca özel sektörün yapacağı yatırımlar için lüzumlu finansmanda bulunacak ve teknik yardım yapacak bir müessesenin de kurulması tavsiye edilmekteydi. Kurulacak bu mali müessese aynı zamanda döviz kaynaklarıyla de teçhiz edilecek ve bu suretle sanayicilerin hariçten satın alacakları makine ve tesisatın mubayaası kolaylaştırılacaktı. Bu müessese hususî sermaye ile kurulacak ve özel teşebbüs tarafından sevk ve idare edilecekti. Hükûmet de bu müesseseyi her suretle teşvik edecek ve destekliyecekti.

Böylece 2 Haziran 1950'de Türkiye Sınai Kalkınma Bankası kuruldu. Banka bir anonim şirket olarak 12,5 milyon lira sermaye ile işe başladı. Bu sermayenin % 53'ü özel ticari bankalar, %26'sı Türkiye'de faaliyet-te bulunan yabancı bankalar ve % 21i de Türkiye'de mevcut özel sınai müesseseler veya iş adamları tarafından temin edilmiştir.

Bankanın kuruluş gayelerini şöyle hülâsa edebiliriz :

- a) Türkiye'de yeni hususî sanayiın kurulmasına ve mevcut bulunan hususî sanayiın tevsine ve modernleştirilmesine yardım etmek ve bunları hızlandırmak,
- b) Ecnebi ve yerli hususî sermayenin Türkiye'de kurulan sanayie iştirakine yardım etmek ve bu hususları teşçi ve teşvik etmek,
- c) Türk sanayiine müteallik esham ve tahvilâtın hususî mülkiyete intikaline ve hususî mülkiyette bulunmasına gayret etmek ve Türkiye'de sanayie ait esham ve tahvilât piyasasının inkişafına yardım etmek,
- d) Bazı istisnai hallerde Bankanın kaynakları ile yeni sınai teşebbüsler kurmak,
- e) Bankanın münasebet tesis ettiği müşterilerine teknik ve idari yardım temin etmek.

Kalkınma Bankası nedir? Bu mevzuda bir kaç söz söyleyelim.

Kalkınma Bankası, ekonominin bir veya birkaç sektöründeki yatırım sermayesi noksanını telâfi etmek üzere kurulan ve kaynaklarını ekonominin arzu edilen muayyen kollarında sür'atli bir gelişme sağlayabil-mek için hesaplı ve ilmî bir şekilde tevcih eden bir müessesedir. Tariften sarahatle anlaşılacağı gibi Kalkınma Bankaları gelişmekte olan memleketlerde ekseriya müşahade edilmekte olan sermaye noksanını telâfi etmek üzere kurulmuş müesseselerdir. Bu müesseseler muayyen sektörlerdeki yatırımı teşvi ketmek üzere ellerindeki imkânları hesaplı

ve ilmi bir şekilde kullanmakla vazifelendirilmişlerdir. Bu bankalar, statülerine göre ya yalnız hususî ya da her iki sektör yatırımlarını finanse edebilirler. Bu bankalar ya yalnız kredi veren müesseselerdir, ya işletmelerin sermayelerine iştirak ederler veya doğrudan doğruya işletmeler kurarak bunların işletilmesile iştigâl ederler. Bu bankaları başka şekilde tasnif de kabildir. Bu bankalar, ya devlet sermayesile kurulurlar, ya hususî sermaye ile kurulurlar veya hususî ve devlet sermayesinin müştereken kurduğu müesseselerdir.

Türkiye Sınai Kalkınma Bankası, %100 hususî sermaye ile kurulmuş hususî sınai teşebbüslere kredi vermek veya sermaye iştiraki yapmak suretile finansmanda bulunan bir müessesedir.

Türkiye Sınai Kalkınma Bankasının kaynakları sermaye ve ihtiyatlarını teşkil eden öz varlık ile uzun vâdeli istikrazlardan müteşekkildir. Bankanın sermayesi kuruluşta 12,5 milyon lira idi, bilâhare 1953'de sermayesi 25 milyon liraya ve 1963 de de 50 milyon liraya tezyid edilmiştir. 1963 senesinde arttırılan sermayesine Milletlerarası İmar ve Kalkınma Bankasının kardeş müesseselerinden biri olan Milletlerarası Finansman kurumu 7,5 milyon lira ile iştirak etmiştir. Yani, 50 milyon lira olan ödenmiş sermayesinin %15'i Milletlerarası Finansman Kurumunun elindedir. 1965 sonu itibarile teraküm etmiş ihtiyat ve karşılıkları ile Bankanın öz varlık yekûnu 76.1 milyon liraya yükselmiştir.

Bankanın yabancı kaynakları, Türk Lirası ve döviz olarak iki kısımdır. Türk Lirası yabancı kaynakları 1951 ve 1953 senelerinde ihraç edilmiş olan 25 milyon liralık iki seri tahvil ile 1966 senesi Şubat ayı içinde sermaye benzeri uzun vâdeli kredi haline çevrilmiş meblâglardır.

Bu senenin 18 Şubatında Maliye Bakanlığı Hazine Genel Müdürlüğü ve Milletlerarası İktisadî İşbirliği Teşkilâtı Genel Sekreterliği ile Türkiye Sınai Kalkınma Bankası arasında 368 milyon liralık bir ikraz mukavelesi imzalanmıştır. Bankanın kuruluşunda Amerikan karşılık paralarından ihdas edilmiş olup Türkiye'de özel sınai teşebbüslerin yapacakları yatırımların finansmanında kullanılmak üzere tedviri Bankaya bırakılmış bulunan Marshall Plânı Özel Teşebbüs Fonu ile 1961 senesinde Memleketimizde sermaye piyasasının kurulmasına ve inkişafına yardım etmek üzere gene Amerikan karşılık paralarından ihdas edilmiş bulunan ve tedviri Bankaya bırakılmış olan Sermaye İştirâk Fonu ve bu fonların birikmiş kârları ile fonlara ikraz edilen meblâğlar bu mukavelenin esasını teşkil etmiştir. Bu kredinin en mühim vasfı sermaye benzeri mahiyetinde oluşudur. Bu kredi meblâğları, ödeme bakımından Bankanın bilumum döviz ve Türk Lirası uzun ve kısa vâdeli borçlarından sonraki bir sırada gelmektedir.

Bankanın döviz kaynakları;

1. Milletlerarası İmar ve Kalkınma Bankası kredileri,
2. Milletlerarası Kalkınma İdaresi döviz tahsisleri,
3. Kalkınma İkraz Fonu kredisi,
4. Milletlerarası Kalkınma Birliği kredileri,
5. Milletlerarası Kalkınma İdaresi kredisi,
6. Avrupa Yatırım Bankası kredileri,
7. Milletlerarası Finansman Kurumu yatırımları, ve
8. Kota tahsislerinden müteşekkildir.

1. **Milletlerarası İmar ve Kalkınma Bankasından** 1951 ve 1953 sene-lerinde 18 milyon dolar kredi temin edilmiştir. Bu kredilerin döviz ris-kini bir anlaşma ile T.C. Merkez Bankası taşımakta idi. Bu krediler Hü-kümetin garantisi ile alınmıştır.

2. **Milletlerarası Kalkınma İdaresi döviz tahsisleri** : 1954 senesin-de Amerikan İktisadi yardımlarından özel sınaî teşebbüslerin ve özel madencilerin döviz ihtiyaçlarını karşılamak üzere 9.5 milyon dolar tah-sis yapılmıştır. Dolarlar cari resmî kur üzerinden sanayici ve madenci-lere tahsis edilmiş ve karşılığı Türk Liraları T.C. Merkez Bankasında Karşılık Paralar hesabına yatırılmıştır.

3. **Kalkınma İkraz Fonu Kredisi**: 1958 senesi Eylül ayında 10 mil-yon dolar kredi temin edilmiştir. Bu kredide hükümet garantisi yoktur.

4. **Milletlerarası Kalkınma Birliği Kredileri**: Milletlerarası İmar ve Kalkınma Bankasının kardeş müesseseselerinden biri olan Milletler-arası Kalkınma Birliği gelişmekte olan memleketlere uzun vâde ve dü-şük faizle kalkınma kredileri vermektedir. Bu krediler Hükümete 50 sene vâde ve faizsiz senevi %0,75 komisyonla ikraz edilmekte, Hükümet de Türkiye Sınaî Kalkınma Bankasına bu kredileri 15 sene vâde ve se-nevi % 5,5 faizle ikraz etmektedir. Bu membadan yeniden 25 milyon doların temini hususunda Hükümetimiz, Türkiye Sınaî Kalkınma Banka-sı ve Milletlerarası Kalkınma Birliği arasında müzakereler cereyan et-mektedir.

5. **Milletlerarası Kalkınma İdaresi kredisi**: 1964 senesinde 5 mil-yon dolar temin edilmiştir. Bu kredi de Hükümete Bankaya ikraz edil-mek üzere 40 sene vâde ile verilmiştir. Hükümet Bankaya 15 sene vâde ve % 5,5 faizle ikraz etmiştir. Bu membadan yeniden 5 milyon doların ikrazı hususunda müzakereler cereyan etmektedir.

6. **Avrupa Yatırım Bankası kredileri** : Türkiye'de normal rantabi-liteli projelerin finansmanında kullanılmak üzere Türkiye'ye 5 senede

175 milyon doların ikrazı kabul ve bu kaynağın idaresi Avrupa Yatırım Bankasına tevdi edilmiştir. Özel sektör sınaî projelerinin finansmanı, Türkiye Sınaî Kalkınma Bankası aracılığı ile yapılmaktadır. Bugüne kadar bu kaynaktan 4,2 milyon dolar kredi temin edilmiştir.

7. Milletlerarası Finansman Kurumu kaynakları: Milletlerarası Finansman Kurumu da Milletlerarası İmar ve Kalkınma Bankasının kardeş müesseselerinden biridir. Bu müessese âza memleketlerde hususi sınaî teşebbüslere Hükümet garantisi olmadan sermaye iştirâki veya uzun vâdeli kredi vermek suretile finansmanda bulunmaktadır. Türkiye Sınaî Kalkınma Bankasının hissedarlarından olan bu müessese halen Türkiye'de bir sınaî müesseseye kredi ve iştirâk şeklinde 1,2 milyon dolar finansmanda bulunmuştur. İleride bu finansmanların artacağına inanmaktayız.

8. Kota tahsisleri : Altı aylık kotalardan özel sınaî teşebbüslerin yatırımlarına tahsis edilen meblâğlardan Türkiye Sınaî Kalkınma Bankasına şimdihye kadar 13 milyon dolarlık imkân sağlanmıştır.

Kalkınma bankalarının en mühim vazifelerinden birisi memleketin gelişmesinde kaynakları hesaplı ve ilmi bir şekilde muayyen sahalara tevcih edebilmektir. Kalkınma bankalarının bu vazifeyi ifa edebilmele-ri için ona göre teşhizatlanmaları lâzımdır. Kalkınma bankaları bu vazifeyi yapabilmek için kâfi derecede teşhizatlınsalar da mesele burada bitmez. Müteşebbislerin yatırım projelerini esaslı bir etüd neticesinde hazırlayarak bankaya tevdi etmeleri icabeder.

Türkiye Sınaî Kalkınma Bankası, kuruluşundan itibaren uzun sene-ler müteşebbislerden iyi hazırlanmış projeler almak için uğraşmıştır. Bendeniz çok iyi hatırlarım; Bankaya fevkalâde fikirlerle milyonlarca liralık kredi talebinde bulunan müteşebbislerden bu parlak fikirlerini proje haline getirerek lüzumlu donelerle Bankaya vermelerini istediğimiz zaman bir daha haber alınmamıştır.

Yatırım yapmak isteyen bir müteşebbis bu yatırımın memleketin sınaî kalkınmasına faydalı olacağını, teknik bakımdan tatbik kabiliyeti en müsait olan bir proje olduğunu ve mali bakımdan da kalkınma bankasından alınacak krediyi muayyen bir müddet içinde ödeyebilecek bir rantabilitede bulunduğunu hazırlıyacağı projesinde izah edebilmelidir. Yani, yatırım yapmak isteyen bir müteşebbis makine satıcısının cazip teklifleri karşısında veya diğer bir müteşebbisin işlerinin fevkalâde iyi gittiğini görerek ânide karar vermemelidir. Müteşebbis, böyle bir yatırımın para ihtiyacını iyi tesbit etmeli, bu yatırımın elde edilecek mamul-lerin maliyet bedelleri ile halen piyasadaki cari satış fiyatlarını mukayese

etmeli, bu fiatlarla mamulün sürüm imkânlarını düşünmeli ve elde edilecek kârlarla bankalardan alınacak uzun, orta ve kısa vâdeli yatırım ve işletme sermayeleri kredilerinin resülmal taksit ve faizlerinin ödenmesi imkânlarını hesap etmelidir. Bütün bunlar, tasarlanan yatırımı jüstifiye edecek mahiyette ise o zaman karar verilmeli ve gereken teşebbüslere geçilmelidir.

Kalkınma bankası da böyle bir talebi muhtelif yönlerinden tetkik ederek tavsiyelerde bulunacak bir kadro ile teçhiz edilmelidir. Türkiye Sınai Kalkınma Bankası bu vazifeyi ifa edebilmek için teşkilâtında mütehasıs elemanlara çok ehemmiyet vermiştir. Bankanın bel kemiği diyebileceğimiz tetkik servisleri üç gruptan müteşekkildir: Teknik İşler, İktisadi Araştırmalar ve Mali Tahlil. Teknik İşler Başkanlığında muhtelif ihtisas şubelerinden mühendisler bulunmaktadır. Bu serviste Bankaya yapılmış müracaatın teknik bakımdan derinlemesine bir tetkiki yapılır. İmalât sistemi halen tatbik edilmekte olan en müttekâmil ve en iyi sistem midir? Satın alınmak istenen makineler fabrikanın diğer daireleri arasında koordine bir çalışmayı temin edebilecek ve düşünülen kapasitede imalât yapabilecek midir? Ayrıca, fabrikanın imalâtının ünite maliyeti hesap edilir.

İktisadi Araştırmalar Başkanlığı, iktisatçılar ve istatistikçilerden müteşekkildir. Bu serviste, Bankaya yapılmış olan yatırım kredisi talebinin iktisadi bir incelemesi yapılır. Meselâ, kullanılacak iptidai maddelerin temini kabil olacak mıdır? Bu yatırım ile bir döviz tasarrufu veya döviz kazancı temin edilecek midir? Herhangi bir sanayi kolunda memlekette tek bir büyük tesis mi kurulmalıdır, yoksa rekabeti sağlayacak şekilde muhtelif tesislerin kurulması mı doğrudur? Hangi sanayi kollarında yatırıma öncelik verilmelidir ve hangi sanayi kollarındaki yatırımlar teşvik edilmelidir? Yapılan yatırım talepleri Beş Yıllık Kalkınma Plânı hedeflerine uygun mudur? Bölgesel Kalkınma bakımından ne gibi tedbirler alınmalıdır? gibi iktisadi mevzular tetkik edilir.

Mali Tahlil Başkanlığında, yatırımın yekûnu, bunun ne kadarının öz varlıkla, ne kadarının da kredilerle temin edilebileceği, kâr imkânlarının muhtelif varyantlara göre ne olabileceği, tesisin ne zaman ve hangi kapasitede kâra geçebileceği, borç ödeme imkânlarının ne olduğu, müteşebbis hakkında alınan bilgilere ve işin mahiyetine göre teminatın ne olabileceği hususları tesbit edilir.

Burada daima karşılaşılan mühim bir noktaya temas etmek isterim. Müteşebbis veya yatırım yapmak isteyen kimse mümkün olduğu kadar yatırımın büyük bir kısmını kredi ile tahakkuk ettirmeğe çalışır. Hattâ birçok hallerde müteşebbis sadece fikir ve bilgisini koyarak teşebbüs-

sün tahakkukunu ister. Şunu sarahatle arzetmek isterim ki, bir yatırım para kazanılmak için yapılır ve yatırım yapmak isteyenin de muhakkak kendi öz kaynaklarından teşebbüse bir miktar para koymasına icabeder.

Türkiye Sınai Kalkınma Bankası yatırımın yalnız sabit tesisleri için lüzumlu sermayenin muayyen bir kısmını temin eder. Bu nisbet bugün azami % 60'dır. Yani, bir sınai tesisin arsa, bina, makine ve tesisat gibi sabit yatırımları tutarının % 60'ına kadar bir krediyi Banka temin eder. Bu kredi döviz veya Türk Lirası şeklinde olabilir. Döviz kredilerinde döviz riski itfa tarihine kadar müteşebbüse aittir. Yani ikraz edilen dövizlerin kurlarında itfa tarihine kadar herhangi bir tahavvül vâki olursa borçlu itfa tarihindeki cari kur üzerinden borcunu Türk Lirası ile ödeyerek hesabını kapatır.

Türkiye Sınai Kalkınma Bankası uzun vâdeli krediler vermek suretile projelerin finansmanına iştirak ettiği gibi sermaye iştirâki yapmak suretile de finansmanda bulunur. Sermayeye iştirâk şeklindeki finansmanlar bilhassa ilk senelerde verimli olmayabilir. Bu gibi iştirâklere girerken kalkınma bankaları bir taraftan kârlılığı, bir taraftan da memleketin iktisadî kalkınmasını süratlendirmek gibi noktaları göz önünde tutarlar. Türkiye Sınai Kalkınma Bankası sermaye iştirâkinde bulunurken ayrıca memleketimizde bir sermaye piyasasının teşekkül ve inkişafına yardım ve hizmet etmek gayelerini de göz önünde bulundurmaktadır. Banka, sermaye iştirâki halinde elde ettiği hisse senetlerini kısa bir zamanda halka arz ederek sermaye piyasasını inkişaf ettirmek gayesindedir. Bu maksatla üç seneden beri muhtelif sınai teşebbüslere ait 21 milyon liralık hisse senedi hususi tasarruf erbabına intikal ettirilmiştir.

Kalkınma bankalarının tatbik edecekleri faiz nisbetleri de ehemmiyetli mevzulardan biridir. Gelişmekte olan memleketlerde kalkınma ve tiresini teşvik edecek yegâne müesseseler olan kalkınma bankalarının tatbik edecekleri faiz nisbetlerinin çok düşük olması icabettiği hakkında mütalâalar serdedilebilir. Ancak bu memleketlerde yatırıma tahsis edilebilecek fonlar da mahduttur. Faraza, % 2,5 gibi gayet düşük bir faiz nisbeti tatbik edildiği takdirde yatırımların istikameti yanlış cephelere sevk edilebilir. Halbuki, cari faiz nisbetinin biraz altında bir faiz nisbeti tatbi kedildiği takdirde ise yatırımlar sınai sahaya tevcih edilmiş olur. Bugün memleketimizde ticarî faiz hadlerinin % 10,5 olmasına mukabil Türkiye Sınai Kalkınma Bankasının tatbik ettiği faiz % 8'dir. Bu nisbet döviz ve Türk Lirası Kredilerinde aynıdır. Memlekette veya beynelmilel piyasalarda cari faiz nisbetinde tahavvüller vaki olduğu takdirde banka da bu faiz nisbetinde değişiklik yapabilir.

Banka tarafından finanse edilen projelerin tahakkuk devresi ol-

dukça uzun bir zamana vabeste olduğundan tahsis edilen kredinin fiilen tediye edildiği tarihe kadar Banka ayrıca % 1 taahhüt komisyonu alır. Faiz de ancak fiili ödeme tarihinden itibaren tahakkuk etmeğe başlar. Bankanın kredi temin ettiği müesseselerden Dünya Bankası ile Avrupa Yatırım Bankası da taahhüde bağlanmış fakat fiilen kullanılmamış kredi bakiyeleri için taahhüt komisyonu almaktadırlar.

Türkiye Sınai Kalkınma Bankası ikraz ettiği döviz ve Türk Lirası kredilerini projenin kârlılık derecesini ve ödeme imkânlarını göz önünde tutarak 5-12 sene gibi uzun vâdelerle verir. Bu vâdelerle birlikte projenin fiilen işletmeye açılacağı tarihe kadar bir mehil müddeti kabul edilir. Mehil müddeti içinde ikrazın faiz ve taahhüt komisyonları ödenir, tesis kurulup işletmeye açılınca da resülmal taksitleri ödenir. Resülmal taksitleri her yıl altışar aylık vâdelerle tahsil edilir. Müteşebbis önceden ihbarda bulunmak ve banka kabul etmek sartile erken ödeme imkânları da mevcuttur.

İkraz edilen meblâglara karşılık olarak umumiyetle kurulacak tesisin ipoteği alınır. İstisnai hallerde tesis dışında gayrimenkul ipoteği veya banka teminat mektubu alınır. Bazı müteşebbislerin işle ilgisini idame ettirmelerini teminen de o şahısların şahsi kefâletleri istenebilir.

Türkiye Sınai Kalkınma Bankası ikrazatında bilhassa teşebbüsün sağlam bir mali bünye ile faaliyete geçmesini teminen umumiyetle sermaye, öz sermaye, işletme sermayesinin muayyen bir nisbetten veya miktardan aşağı düşürülmeyeceğinin taahhüt edilmesi gibi şartlar koymaktadır. Müteşebbisler herhangi bir yatırıma girerken daha ziyade tesisin finansman imkânlarını düşünmekte, işletme sermayesinin kısa vâdeli kredi şeklinde bankalardan temin edilebileceğini düşünmektedirler. Tatbikatta şu hususu gayet açık görmüşüzdür. Mali bünye başta sağlam kurularak müteşebbisler bu mali bünyeyi ihtiyaca göre tahakkuk ettirmedikleri ahvalde teşebbüs daima hüsrarla karşılaşmıştır.

Türkiye Sınai Kalkınma Bankası herhangi bir teşebbüsün finansmanını kabul ettiği tarihten itibaren o teşebbüsle yakında alakadar olur. Kuruluş devresinde aşgari üç ayda bir, normal faaliyet devresinde de hiç olmazsa senede bir, teşebbüsün teknik ve mali murakabesini yapar. Yatırımın projede derpiş edilen miktarlara uygun olup olmadığını, farklar varsa bu farkların nereden ileri geldiğini ve bu farkların ne şekilde karşılanması icabettiğini tesbit ve müteşebbise teklif eder. Yatırımda bir fazlalık hasıl olmuş ise bunu Banka ve müteşebbisin müşterek finansmanı ile kapamaya çalışır. Normal işletmeye geçildiği zaman teşebbüsün karşılaştığı güçlükleri veya elde edilen çok müsbet ne-

ticeleri nedenleri ile tesbit eder ve ileriki yatırım talepleri karşısında bu tecrübelerinden istifade eder.

Umumiyetle Türkiye Sınai Kalkınma Bankası, finanse ettiği teşebbüslerin sevk ve idaresine fiilen iştirak etmez, belki bazı tavsiyelerde bulunur ve bunların tatbikini ister. Fakat iştirak ettiği müesseselerde idare meclisinde temsil edilmek suretile sevk ve idareye iştirak eder.

Burada asıl mühim rol fiilen sevk ve idareye müdahale etmekten ziyade profesyonel sevk ve idareciliği memleketimizde yerleştirmek, muhtelif sermayedar grupları arasında mutavassıt rolünü oynamak ve sevk ve idarede ilmi metodları tavsiye etmektir.

Türkiye sınai Kalkınma Bankası şimdiye kadar doğrudan doğruya bir tesisi kurup fiilen işletmemiştir. Fakat birkaç mühim teşebbüde kuruculuk ve önderlik vazifesini yapmıştır.

Banka elindeki mali kaynakların müsaadesi nisbetinde Türk hususî sanayiinin gelişmesi ve kalkınmasında ihtiyaç duyulan uzun vâdeli yatırım kredilerini temin etmiştir. Bu vazifesini artan imkânlarla daha geniş çapta da yerine getirmeğe gayret etmektedir.

Düzeltilme ve İtilaz :

Sayın Vecdi Ünay'ın Haziran 1966 sayımızda çıkan «Kredinin Orta Vadeli Kaynakları» tebliğinde bazı tashih hataları olmuştur. Şöyleki:

1) 17 nci sahifenin aşağıdan 10 ncu satırındaki ibare «..... ve borcunu kolaylıkla kaynak hazırlıkları yapmasına imkân verecek bir program dahilinde, muntazam fasıllı taksitlerle ödemek imkânına kavuşmuş olur.»

2) 12 nci sahifede, 2 nci paragrafta «..... Halen Sınai Karakterini muhafaza eden» ibaresindeki sınai kelimesi Zirâî,

3) 16 ncı sahifenin son paragrafı Ancak Bankanın özel sektör imalât sanayinin orta vadeli kredi ihtiyacını tatminkâr bir şekilde karşılayabilmesi» şeklinde olacaktır.

Düzeltilir, sayın Vecdi Ünay'dan ve kıymetli okuyucularımızdan özür dileriz.

BANKA Dergisi

İŞLETMELERDE TESİRLİ MALİ İDARE SEMİNERİ

«Prof. Carlson ve Prof. Nelson'ın Tebliğlerinden Özetler»

Dr. Attilâ GÖNENLİ
(İşletme İktisadı Enstitüsü
Öğretim Üyesi)

Bir önceki sayıda belirttiğimiz gibi (*) finans yöneticisinin fonksiyonlarından biri de yatırım kararını vermektir.

Prof. Carlson ve Prof. Nelson 11 ve 18 Mayıs toplantılarında özellikle bu konu üzerinde durmuşlardır.

11. Mayıstaki toplantıda konuyu «Sermaye harcamaları» (capital expenditures) açısından ele alan Prof. Carlson, özet olarak, sermaye bütçelemesinin genel çatısı ve problemleri üzerinde durmuştur. 18 Mayıs toplantısında ise Prof. Nelson bir işletmenin genel finansal yapısını değerlendirme ve toplam yatırımın kârlılığı ile varlıkların likiditesi (gerçek likidite) temalarını işlemiştir.

Sermaye bütçelemesi meselesi, Prof. Carlson'a göre faaliyet harcamaları ile sermaye harcamalarının birbirlerinden ayırt edilmeleri ile başlar. Sermaye harcamalarıyla ilgili kararlar sermaye bütçelemesinin konusunu meydana getirir. Sermaye harcamalarını tanımlamada benimsenecek kriter, herhalde, harcamanın sağlayacağı umulan çıkarın ömrüdür. Bu kriterle göre, birkaç döneme yayılan çıkarlar sağlayan harcamalar, sermaye harcamasıdır.

Sermaye harcamalarını bir bütün olarak ele alıp söz konusu harcamaları değerlendirmek bütçeleme projesinin esasını teşkil eder.

Prof. Carlson, sermaye bütçelemesinin şu merhaleler içinde oluşturulduğunu belirtmiştir: (1) Projelerin geliştirilmesi, (2) Projelerin değerlendirilmesi, (3) Alternatifler arasında seçim ve (4) Projelerin kabulünü takiben uygulanacak kontrol.

(*) Banka Dergisi, Cilt - 3, Sayı 6, Sah. 36-39

Yatırım projelerinin geliştirilmesi, tabiiyle, sermaye bütçelemesi faaliyetlerinin nüvesini teşkil eder. İlk bakışta, projelerin geliştirilmesi ile finans yöneticisinin ilgisi yokmuş gibi görünürse de, organizasyonda proje geliştirilebilmesi için müsait bir havanın yaratılması hususunda finans yöneticilerine düşen önemli görevler vardır. Bu arada, Prof. Carlson, özellikle, proje üzerinde çalışanların indoktrine edilmeleri gerektiğine işaret etmiş ve «gerekli yatırım» kavramı yerine, «en yüksek kâr sağlayan proje» kavramının yerleştirilmesini öğütlemiştir.

Sermaye bütçelemesi faaliyetleri arasında ikinci merhale projelerin değerlendirilmesidir. Bu merhale ile ilgili olarak uygulanacak ilk test, yatırım projelerinin, arzulan amaçlara ulaşılmasına hizmet edebiliyor edemeyeceğinin belirlenmesidir. Bu test sonucunda kabul olunan projeler, bu defa, kârın maksimum kılınması şeklinde formüle ettiğimiz finansal amaca ne ölçüde hizmet ettiklerini gösterir bir indekse göre sıralanmaya tabi tutulurlar.

Yatırım projelerinin sıralanmasında kullanılan usuller pek çoktur. Geri ödeme dönemi (pay-back period) den nakit akışlarının şimdiki net değeri (net present value of cash flows) veya nakit akışları üzerinden hesaplanan kârlılık kriterine kadar, çeşitli kriterler bu amaçla kullanılmaktadır. Prof. Carlson bu metodlar arasından nakit akışlarının şimdiki net değeri veya nakit akışları üzerinden hesaplanan verim (kârlılık) metodlarının kullanılması gerekli metodlar olduğuna ve diğer metodlara göre sıralamanın yanıltıcı sonuçlar verebileceğine işaret etmiştir.

Bu açıklamaları takiben, konuşucu nakit akışı kavramı üzerinde durmuş ve nakit akışının gelir kavramından farklı bir kavram olduğuna işaret etmiştir. Örneğin, amortisman giderleri gelir hesabında, gelirden düşülecek bir unsur iken, nakit akışlarının hesaplanması söz konusu olduğundan, amortismanlar dikkate alınmamaktadır.

Sıralama metodu olarak nakit akışlarının şimdiki net değeri metodu kullanıldığında şu mantık izlenmektedir :

Bilindiği gibi her proje ile ilgili olarak bir harcama yapılması gerekmektedir. Bu harcama bir negatif nakit akışıdır. İşte, bu negatif nakit akışına karşılık, nakit girişlerini de dikkate aldığımızda çeşitli dönemler üzerinden nakit akışını gösteren bir tablo elde edilecektir. Örneğin 100.000. - TL. bir yatırım projesi söz konusu olsun. Söz konusu projenin sağlayacağı umulan nakit girişleri de birinci yıl 50.000, ikinci yıl 75.000 ve üçüncü yıl 25.000 TL. olsun, (nakit girişleri vergi çıkarıldıktan sonra kalan miktarlardır.) Bu durumda yatırım projesi ile ilgili nakit akışı şöyle bir tabloda gösterilebilir :

Zaman	0	1	2	3
Proje	- 100.000	+ 50.000	+ 75.000	+ 25.000

Şimdiki net değer yönetimi uygulandığından birinci, ikinci ve üçüncü yılların nakit girişleri «O» dönemine indirgenmeye çalışılır. Bunun sebebi gayet açıktır. Tabiatıyla üç yıl sonra elde edeceğim 1. - TL. iki yıl sonraki liradan veya müşterek bir an seçilirse «O» harcayacağım liradan farklı değerlerdir. İşte, 1, 2, ve 3 üncü yıllarda elde edileceği umulan nakit girişleri «O» dönemine indirgenebilirse yatırımdan elde edilecek net değer hesaplanmış olur.

Bu noktada sermaye bütçelemesi projesi ile geçen ayki yazımızda özetlediğimiz finanslama kararı bir araya getirilmiş olmaktadır. Dikkat edilirse, nakit akışlarının «O» döneminde ne değere sahip olduklarının hesaplanması gereğinden söz ettik, fakat bunu nasıl yapabileceğimizden söz etmedik.

Bu amaçla izlenecek yol, bir iskonto haddi üzerinden söz konusu nakit girişlerinin şimdiki değerini hesaplamaktır. Ancak, seçilecek iskonto haddi yüzde kaç olmalıdır. Gerek Prof. Nelson ve gerek Prof. Carlson sermaye maliyetinin, iskonto haddi olarak kabul edilmesi gerektiğine işaret etmişlerdir.

Prof. Carlson, bu açıklamalarını takiben alternatif yatırım imkânları arasında seçim yapma ile ilgili bazı sermaye bütçelemesi problemleri üzerinde durmuştur. Özellikle belirsizlik (uncertainty) faktörünün modele nasıl ithal edilebileceğini açıklamaya çalışmıştır. Konuşucuya göre, bu amaçla istatistik yöntemlerden faydalanılabileceği gibi iş adamının tecrübelerine dayanmak da mümkündür.

Nihayet başarılı bir sermaye bütçesi hazırlayabilmek için projeleri, kabulü takiben de devamlı bir kontrol altında tutmak ve böylece geçmişteki hatalardan ders alarak, ileride aynı hataları tekrarlamamak imkânı elde edilebilmiş olacaktır.

Prof. Carlson'un bu açıklamalarını takiben 18. Mayıs toplantısında Prof. Nelson bir işletmenin bilanço ve kâr ve zararına (kâr ve zarar hesabından hazırladığı bir gelir tablosuna) dayanarak konuşmalarındaki ağırlık merkezini ortaya koymuştur.

Prof. Nelson, finansal tahlilde asıl ilişkinin,

$$(Kâr/Satışlar) \times (Satışlar/Toplam yatırım) = Kârlılık$$

olduğunu belirtmiş ve kâr kalemini başabaş tahlilleri çerçevesinde incelerken, toplam yatırımı da cari varlıklara yapılmış yatırım ve sabit varlıklara yapılmış yatırım şeklinde ele almış ve yıllar itibarıyla bu tahlil araçları aracılığı ile örnek bir işletmenin kaydettiği gelişmeyi yorumlamağa çalışmıştır.

Başarınız ve istikbaliniz

tutumlu ve isabetli kararınıza bağlıdır.

Türkiye Vakıflar Bankasında

açtıracığınız her hesap

buyolda sizin için

en büyük şanstır.

Türkiye
Vakıflar
Bankası

İŞLETMELERDE TESİRLİ MALİ İDARE SEMİNERİNİN VARDIĞI SONUÇLAR

Necdet DURAKBAŞA
Alp GÜRUS

Geçen sayımızda «İşletmelerde Tesirli Mali İdare Semineri»nde incelenen konuları işaretlemiş ve seminerin amacının tertip heyetince çıkarılan broşürde, «Türkiye sanayi ve ticaretinin karşılaştığı problemleri ve bu problemlerin çözülmesinde bankaların oynayacağı rolü tartışmak ve bu maksatla yüksek kademe sevk ve idareciler ile tanınmış bankacıları bir araya getirmek» şeklinde ifade edildiğini belirtmiştik.

Gerçekten seminer güzide idareciler ve bankacıları bir araya toplamış bulunuyordu.

Seminer amacına varmak için bankacılık sistemimizin mes'elelerini ve tenkidini yapmak icabetmiştir. İtiraf etmeli ki, bankacılık sistemimiz bu tetkik ve tenkit süzgecinden alın aklığı ile çıkabilmiş, değildir. Aksine, Seminer, çalışmalarını bir sonuçla bağlamamakla birlikte, bazı kaatların genel bir tasvip gördüğü anlaşılmakta idi. Böylece,

1 — Bankalılık sistemimizin arzulanmış şekilde iktisadiyatımızın hizmetine koşulabilmesi için tam bir «gözden geçirmeye» muhtaç bulunduğuydu,

2 — Müşteride «benim bankam» anlayış ve alışkanlığını yerleştirebilmek için Bankalar Kanununda bir firmayı açılacak kredilerde, firmasının serbest varlığına kıyasen tahditlere gidilmesi, aynı şahsın mevduatının bankalar arasında sebepsiz dağılışını önlemek üzere mevduat faizlerinin tamamen gelir vergisinden istisna edilmesi, bankaların reklâm v.s. masraflarında kısıntıya gidilerek bankalar arası rekâbetin bugünkü yıkıcı durumundan çıkarılması ve banka muamelelerinde rasyonalizasyon suretiyle genel olarak banka masraflarında kısıntı yapılması,

3 — Kaynakların artırılabilmesi maksadiyle çek tedavülünün genişletilmesi, kanunî karşılık nisbetlerinin azaltılması,

4 — Bankacılık sistemimize iş alanı itibariyle bir berraklık verilmesi; başka amaçlarla kurulmuş olan İktisadi Devlet Teşekküllerinin asıl amaçlarından çıkarak ticaret ve mevduat bankacılığı alanına girmemeleri, çok gayeli bir bankacılık sisteminden çok, ihtisas bankacılığı sistemine kayılması,

fikirleri genel bir tasvip görmüştür.

Ancak, özellikle «çok gayeli bankacılık sistemi» veya «ihtisas bankacılığı» tercihinde diğer konulardaki kadar bir beraberlik olmadığını ve farklı düşüncelerin ortaya atıldığını işaret etmek isteriz.

Kanaatımızca, Seminer amacına ulaşmış, bankacılık mes'eleleri bankacılar, müşterileri ve bu alanda nazari bilgileri getiren profesörler arasında etraflıca tartışılmış, tarafların birbirlerini anlamalarına ve bu konuların aydınlanmasına hizmet etmiştir.

Tertipçilerine Türkiye bankacılığı ve iktisadi gelişmesi yönünden teşekkür etmek bir borçtur.

1868

ASIRLIK TECRÜBE
ARADIĞINIZ EMNİYET
BOL İKRAMİYE
SOSYAL HİZMET

**EMNİYET
SANDIĞI**

(7)

(Basın: 25040)

7397 NUMARALI MURAKABE KANUNU ÜZERİNDE ÇALIŞMALAR

Hayri BAŞER
(Şark Sigorta T.A.O.
Genel Müdürü)

Biri Sigorta Şirketlerinin Murakabesi hakkındaki 7397 No. lu Kanunun yeni baştan ele alınması, diğeri ikinci beş yıllık plânda sigortacılığımızın yeri ve yönünün ne olması gerektiği konuları üzerinde çalışmalar yapılmaktadır. Aynı ayrı yürütülen çalışmalardan birincisinin daha dar, ikincisinin daha geniş sorunları cevaplandırma zorunda kalacağı; başka bir deyimle plânlama açısından ele alınan sorunların Murakabe Kanunumuz yönünden incelenecek sorunları da kavriyacağı ve ona ışık tutabileceği tabiidir. Dolayısıyla Murakabe Kanunumuz üzerindeki çalışmalarda bu cihetin gözden uzak tutulmaması temenniye şâyandır.

Hatırlanacak olursa neşredildiği 30.12.1959 tarihinde yürürlüğe giren 7397 sayılı Murakabe Kanunumuz, on yılı aşan sürekli bir mesainin mahsulüdür. Bugünkü en büyük muarızlarının da o mesâiye nasıl bir şevk ve hevesle katıldıkları ve ne tatlı ümitlerle bağlandıkları henüz unutulmamıştır. Bir kerre kanun çıktıktan ve çok geçmeden yükselme başhyan şikâyetlerin zamanla yoğunlaşarak kulak zarını patlatırcasına şiddetlendiği de bir gerçektir. Kanunun daha altıbuçuk seneyi tamamlamadan bu acıklı duruma düşmesinin nedenleri üzerinde durulursa her halde faydalı sonuçlar çıkarılabilmesi mümkündür.

Evveleminde Murakabe Kanunumuz, dış yardım zaruretleri ile alınan 4 Ağustos 1958 tarihli paramızın stabilisation'nuna ait kararlardan az sonra ve 6-7 Eylül hâdiselerine müncer olan Kıbrıs ihtilâfını tâkiben çıkmış; mer'iyete girmesinden bu yana da, 27 Mayıs 1960 inkilâbı Banka kasalarının açılması, Millî Birlik, Kurucu Meclis, İkinci Cumhuriyet Anayasasının kabulü, bu anayasaya göre ilk genel seçimlerin yapılması, iki askerî ihtilâl teşebbüsü, dört koalisyon hükümeti buhranı, ikinci genel seçimlerin yapılması ve bugüne kadar arasız sürüp gelen ve zaman zaman bir harp psikozu yaratan Kıbrıs olayları gibi memleketin piyasa ve ekonomik şartlarını etkileyen çeşitli ve önemli hâdiselerin çalkantısı eksilmemiştir. Başlangıç tarihi olarak aldığımız paramızın istikrarına ait kararlardan sonra Tümsü Bankla Muhabank'ın füziyonundan doğan Birleşik Tasarruf Bankasının, Sanayi Bankasının, Doğu Bankın, Tutum Bankasının, Ray Bankın, Manisa Bağcılar Bankasının, T. Kredi Bankasının tasfiyeye girmesi, Buğday Bankası ve Ekspres Bankın Ana-

dolu Bankası namı altında füzyonu dikkat nazarına alınırsa Sigortacılığımızın verdiği Sanayi Sigorta Şirketi ve Cihan Sigorta Şirketi gibi iki kurbanın çok görülmemesi gerektiği kolayca anlaşılır ve bankacılığımıza nazaran sigortacılığımızın buhranlı bir devreyi nisbeten daha az sarıntı ile atlatabilmesi şansını, azçok Murakabe Kanunumuzun getirdiği nizamda görmemek insafsızlık olur. Bunu belirtmekten maksadım Murakabe Kanunumuzu tümüyle yermenin haksızlığını ortaya koymak, günümüzün gerçek icap ve ihtiyaçlarına uyulm derken bir kutuptan öbür kutba gitmenin, ifrattan tefrite düşmenin mahzurlarını ve bir âdil ortamın (juste milieu'nün) isabetini canlandırabilmekten ibârettir.

Her kanun gibi 7397 sayılı Murakabe Kanunumuzun da kendisine göre boşlukları ve eksikleri ve yanlış tefsirlere sebebiyet veren ifade sakatlıkları mevcuttu. Zâten bu maksatlardır ki kanunun 63 cü maddesi «Bu kanunun tatbik suretini gösterir nizamnâmenin, kanun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren bir sene zarfında hazırlanarak tatbik mevkiine konulmasını» emretmektedir. Ama aradan bir sene değil altıbuçuk yıl geçtiği halde çeşitli sebeplerle çıkmadığı ve çıkmadığı için de söz konusu boşluklarla eksikler ve yanlış tefsirleri halledici hükümler, ilgili maddelerde kanun koyucusunun gözettiği maksat ve ruha uygun surette getirilmediği içindir ki, kanunun tatbik suretini gösterir nizamnâmenin çıkarılmamasından doğan günâh da kanunun üzerinde kalmıştır. Bu da kanunun bir ikinci talihsizliğidir.

Bu münasebetle ve ileride kısa fasıllarla tekrar tekrar kanunun revizyonuna dönme zorunda kalınmaması için hiç olmazsa bu defa, yeni tasarının mümkün mertebe, bir karara varabilmek için karşılıklı fikir ve prensip tâvizlerine müsaade etmeyecek dar kadrolu mütehasıs bir komisyon marifetiyle kanunun umumî ahenk ve insicâmiyle esas felsefesi korunmak suretiyle iyi hazırlanmış olması başlıca dileğimizdir. Hükmümlerin ne kadar az tefsire mahal verecek şekilde açık ve zaafı teliften uzak kaleme alınması da ayrıca çıkarılacak kanuna kuvvet kazan - diracaktır.

Ümit etmek isteriz ki; güven müessesesi olan sigortacılığımızda sigorta şirketlerimizi daha güvenilir işletmeler hâline getirmeye, yerli yabancı şirketler arasında farklı muameleyi düzeltmeye ve sigortayı vereyiye muameleden kurtararak sigortacılığı her anlamda şerefli ve itibarlı meslek yapmağa, Ortak Pazar memleketlerinin cihanşümül ve asırdide şirketleriyle rekabette muvaffakiyetin temel şartı gördüğümüz târife rejimini zedelememeğe, mükerrer sigorta inhisarının da quote-part esasına müsteniden sigortacılığımızı destekleyici tedbirler manzumesi içinde muhafazaya, lâyıık oldukları önem ve hassasiyet gösterilir ve bu uğurda sarfedilecek gayret ve himmetler inşaallah mutlu yarınların müjdecisi olur.!

PİYASA HAREKETLERİ

Hazırlayan : Yıldırım KILKIŞ
(İşletme İktisadı Enstitüsü Öğretim Üyesi — Ticaret Odası Etüd Müdürü)

A — SINAİ MAMULLER :

1. Dokuma Sanayii Mamülleri :

a) Yünlü Dokuma :

Mevsim dolayısıyla yünlü dokuma piyasası durgundur, bununla beraber fiyatlarda bir gerileme görülmemektedir. Muline 85 TL., Alpaka 75 TL., Gabardin 75 TL., Serj 80 TL., Fresko 70 TL. dan muamele görmektedir.

Durumun önümüzdeki ay da devam etmesi normal karşılanmaktadır.

b) Pamuklu Dokuma :

Geçen ay gelişeceği tahmin edilen pamuklu dokuma piyasası, gerçekten hareketlidir. Satışlarda % 3-4 artış görülmüştür. Pamuk fiyatlarında görülen yükselme, iplik fiyatlarında 50 kuruş ile 2 TL. arasında artışa sebebiyet vermiş, floş fiyatlarında ise 3 TL. lık artış olmuştur.

Bu sebeple basmalar 5 - 8 kuruş, emprime,ler 5 - 20 kuruş, gömleklikler 10 kuruş, döşemelikler 10 - 50 kuruş, bezler 5 - 10 kuruş fiyat artışı göstermiştir.

Bu hareketin mevsim ortasına kadar devamı beklenmektedir.

2. Züccaciye ve Pencere Camı :

a) Züccaciye :

Paşabahçe Şişe ve Cam Fabrikalarındaki grevin sona ermiş olmasına rağmen, piyasada çeşit eksikliği devam etmektedir. Bununla beraber yakında, azalan stokların tamamlanması beklenmektedir.

Bu devrede satışlar hareketsiz geçmiştir. Bu durum stok eksikliği dolayısıyla husule gelmesi beklenen fiyat artışlarını önlemiştir. Ancak durgunluğun önümüzdeki devrede azalması muhtemeldir.

b) Pencere Camı :

İnşaat mevsimi dolayısıyla artan talebi karşılayacak şekilde üretime hız verildiğinden fiyatlarda değişiklik olmamıştır. Şatışlar bilhassa 2,3 ve 4 mm. lik camlarda hareketlidir. Ayrıca 5,6 ve 7 mm. lik camlara da talep vardır.

3. Elektrik Malzemesi :

a) Elektrik Motörleri :

10 HP.'den küçük motörleri piyasaya arzeden muhtelif yerli firmaların mamülleri tanınmaya başlamıştır. Buna rağmen Rusya'dan ithal edilmiş olan motörler tercih edilmektedir.

Yerli ve ithal malı motörler arasında fiyat farkı pek azdır.

10 HP.'den yüksek güçteki motörlere talep azdır. Bu sebeple hareketsiz olan bu piyasada fiyatlarda 300 - 400 TL. gibi gerileme görülmektedir .

Motör imalâtının gelişmesine rağmen 4 Temmuz-1966'da neşri beklenen 17. kota'da 10 HP.'den küçük motörler için tahsislerin aynı kalaçağı anlaşılmaktadır.

b) Elektrik Tesisatı :

Bu piyasada yerli mamüller yerleşmektedir. Ancak fiyat artışları da görülmektedir. Sigorta ve aksamında mal eksikliği vardır. Sıva üstü anahtarlar 4 TL.'ya, sıva altı anahtarlar 3,5 TL.'dan 4, 75 TL.'ya, Komütatörler 6 TL.'dan 10 TL.'ya, antigon fiyatları 8 TL.'dan 9 TL.ya yükselmiştir. Fiyat artışları, sigorta ve buşon'larda da vardır. 60 amperlik yerli tablo sigortalar 1 - 1,5 TL., 100 amperliklerin kapağı 1TL., ithal malı aynı malzeme fiyatları 1 TL., 200 amperlik ithal malı kapaklar 5 TL. artmıştır. Buşon ve duy fiyatlarında ise artış 10 - 50 kuruş arasındadır. Buşon ithalinin arttırılması için gerekli teşebbüsler yapılmıştır.

Bu piyasada fiyat artışlarının bir müddet daha devam etmesi beklenmektedir.

c) Kablo :

Kurşun fiyatlarının % 25 - 30 artması üzerine kablo fiyatları % 5 - 10 nispetinde artmıştır. Piyasa sakindir. Durumda bir değişiklik beklenmemektedir.

B — İNŞAAT MALZEMESİ :

1. Yuvarlak Demir :

Yuvarlak demir satışları canlanmış ve fiyatlarda beklenen artış 2 - 5 kuruş arasında tezahür etmiştir. Diğer taraftan Karabük fabrikaları kütük istihsal ve ithalâtı yolları ile piyasa ihtiyacını karşılamaya çalışmaktadır.

APA sahasından kütük ithali için yeniden 3 milyon dolarlık tahsis verilmiş ve bunun üçte birine ait hususlar sanayicilere tevzi edilmiştir. APA ve Anlaşmalı memleketlerden ithalât devam etmektedir. Rivayet halinde olan Karabük işçileri grevi gerçekleşmezse, fiyatların nispeten sabit kalması beklenmelidir.

1966 Mayıs sonu itibariyle fabrika satış fiyatları şöyledir :

- 6 mm.lik firkete demirler 188 - 190 kuruş,
- 6 mm.lik Kangal 185 kuruş,
- 8 — 10 mm.lik Yuvarlak demir 176 - 188 kuruş,
- 12 mm.lik demirler 175 kuruştur.

2. Profil Demir :

İyice hareketlenen piyasada satışlar, geçen devreye nazaran % 10 artmıştır. 80 ve 100 lük U demirleri ile köşebentlerin fiyatları 5 - 10 kuruş artmış, 40 ve 50 lik ithal malı T demirlerinin mevcudu çok azalmıştır. Yerli lama fiyatları, arzın bolluğu sebebiyle 5 kuruş gerilemiş, ithal malı olanlar ise 15 kuruş kadar artmıştır.

Fiyatların, ithal malları hariç, önümüzdeki devrede önemli hareket göstermeyeceği umulmaktadır.

3. Çimento :

İnşaat mevsiminin içinde olunması dolayısıyla piyasa çok canlıdır. Fiyatlar geçen devreden 1 - 2 TL. daha fazladır. Bazı sun'î zorlamalar görüldüğünden, çimento imalâtçılarının tedbir aldıkları öğrenilmiştir.

Rusya'dan ithal edilen 150.000 ton çimentonun ilk partisi 1966 Mayıs ayı sonlarına doğru geldiğinden ihtiyaç sahibi teşekküllere tevziat yapılmıştır.

Fiyatların daha yükselmemesi için bir miktar daha ithalât yapılması mevzu bahisdir.

Beyaz çimento'da durum geçen devre gibidir. Piyasa fiyatları 34 - 36 TL. arasındadır.

4. Kereste :

Satışlar normal cereyan etmektedir, fiyatlar geçen devreye nispetle değişmemiştir.

Tomruklara % 12,5 istihsal vergisi yükleyen 756 Sayılı Gider Vergisi Kanunu'ndaki değişikliğin iptali için Danıştay'a müracaat olunduğu bildirilmiştir. Bu bakımdan fiyatlarda değişiklik beklenmemektedir.

5. Karo Fayans :

Bu maddeye talep artmaktadır. Bu durum dolayısıyla, Çanakkale mamûlü ekstra çeşitlerin fiyatlarında 2 kuruş, üçüncü nevi fayanslarda 2 - 3 kuruş yükselme olmuştur. İthal mallarında stoklar azaldığından fiyat artışı 5-6 kuruş bulmaktadır.

Önümüzdeki devrede önemli artışlar beklenmemektedir, zira arz imkânları müsait görülmektedir.

C — GIDA MADDELERİ :

1. Bakliyat ve Pirinç :

Bakliyat piyasasında durgunluk devam etmektedir. Satışlar, geçen devreye nisbetle daha yavaştır. Bu durum fiyatlara tesir etmiştir.

Dermason fasulye	200 — 250 krş.
Horoz fasulye	180 — 200 »
Nohut	85 — 160 »
Kırmızı mercimek	250 — 285 »
Yeşil mercimek	170 — 200 »

Önümüzdeki devrede yeni mahsûlün idraki dolayısıyla bakliyat fiyatlarında düşme beklenmektedir.

Pirinç fiyatları, geçen devredeki tahmini doğrulamış ve 10 - 30 kuruş arasında gerileme kaydedilmiştir. Memleketimize gelmiş olan Amerikan pirincinin Ordu'ya ve diğer resmî ve yarı resmî müesseselere dağıtımı dolayısıyla piyasadan talebin azalacağı beklenmektedir.

Mayıs sonu itibarile bersani pirinçler 340 - 360 krş., kulaklı pirinçler 300 - 320 krş., viyolin pirinçler 300 - 340 kuruştan muamele görmüştür.

2. Zeytinyağı ve Diğer Nebati Yağlar :

Artacağı tahmin edilen fiyatlar, yalnız ekstra zeytinyağ cinslerinde görülmüştür. 1 inci kupe yağlar, geçen devre gibi 690 - 700 kuruştan, ekstra ekstra yağlar ise 775'e yükselerek satılmıştır.

Diğer nebati yağlarda geçen devrede görülen büyük artış durmuş bulunmaktadır. Ancak küçük artışlar beklenmektedir.

3. Beyaz Peynir :

Piyasa durgundur. Ancak üretimin devam etmesi dolayısıyla buzhane stokları artmaya devam etmektedir. Fiyatlar istikrarlı görünmektedir. Yeni mahsül tam yağ lı peynirlerin tenekesi 95 - 110 TL., yarı yağlılar 80 - 85 TL., yavan mallar 50 - 65 TL. dan muamele görmüştür.

Durumun bir devre daha devam etmesi beklenmektedir.

D — ALTIN FİYATLARI :

1966 Mayıs ayında altın fiyatlarının seyri şöyledir: (TL)

	Cumhuriyet	Reşat	İngiliz
2 Mayıs	97	153	120
9 Mayıs	98	151	121
16 Mayıs	97	150	120
23 Mayıs	96,75	151	120
30 Mayıs	96,20	150	120

E — TOPTAN EŞYA FİYATLARI :

1958 = 100 itibarile İstanbul toptan eşya fiyatları indeksi, 1966 Mayıs ayında 149,3 olmuştur. 1966 Nisan ayı indeksi 149,2, geçen yılın Mayıs ayı indeksi ise 137,8 idi.

F — DIŞ TİCARET :

1966 Nisan ayına ait ihracat ve ithalât rakamları şöyledir :

1. İhracat :

1966 Ocak-Nisan ihracat toplamı 11.629.000 dolardır. Bu rakam 1965 yılının aynı devresine nazaran 2.912.000 dolar daha fazladır. İhracat kalemlerindeki artış balıklar, süt mamülleri, şeker ve mamûlatı, hububat, sebzeler, tütün ve pamuk kalemlerinde olmuştur. 1966 Nisan ayındaki ihracatımız, 1965 in aynı ayına nazaran Müşterek Pazar memleketlerine ve Rusya'ya artma, dolar sahası memleketlere ise azalma göstermiştir.

2. İthalât :

1966 Ocak-Nisan ithalât toplamı 19.131.000 dolardır. Bu rakam 1965'in aynı devresine nazaran 1.044.000 dolar daha azdır.

1966 Nisan ayındaki ithalât kalemlerindeki geçen yıla nazaran artış, daha ziyade organik ve inorganik kimyevi maddeler, ilaç, akaryakıt ve yağlarda olmuş, hububatta ise önemli düşme görülmüştür.

Memleketler itibarile artış, geçen yılın Nisan ayına nazaran, Müşterek Pazar memleketlerinden ve Anlaşmalı memleketlerden olmuştur. Efta memleketleriyle diğer anlaşmalı memleketlerden ise ithalâtımız azalmıştır.

Halk
için

Halka
hizmeti
gaye
edinen
Banka

TÜRKİYE HALK BANKASI

İstanbul Umum Sigorta Anonim Şirketi

**Türkiyede Kurulan İlk Anonim Sigorta
Şirketidir**
**Yangın, Nakliyat, Kaza ve Hayat
Sigortalarınızın**

HER ÇEŞİDİ İÇİN EMİRLERİNİZİ BEKLER.

Adres : Bankalar Caddesi No. 31/33, İstanbul.

Posta Kutusu : 391 Karaköy

Telgraf adresi : SİGORTA - İstanbul

Telefon : 49 64 00 - 01 - 02

TÜRKİYENİN BELLİ BAŞLI ŞEHİRLERİNDE
ACENTELEİ VARDIR.

Merkez Acentesi : Semih Ürkon

*Diğer bütün Sigorta
nevileri ile birlikte ...*

**MAKİNA
SİGORTASI**

**ŞEKER SİGORTA
ANONİM ŞİRKETİ**

- Büyük işletme kazaları
- Dikkatsizlik, ihmâl
- Küçük işletme, Sabotaj
- Konstrüksiyon hataları
- Materyal hataları
- Fiziki infilaklar
- Kazanlarda su nok.
- Sentirölj kuvveti
- Kıpadevre
- Fırtına
- Don

G REKLAMINIZI
GAZETE VE DERGİLERLE
DEĞERLENDİRİN!

BASIN İLAN KURUMU

**YURT İÇİ VE YURT DIŞI REKLAMLARINIZ İÇİN
HİZMETİNİZDEDİR.**

Genel Müdürlük .

Cağaloğlu, Türkocağı Caddesi No. 1
İstanbul

Telefon : 27 66 00 - 27 66 01

Teiograf adresi : BASINKURUMU

(Basın : 15495)